

ISSN 1691-1199

FINANŠU STABILITĀTES PĀRSKATS 2004

FINANŠU STABILITĀTES PĀRSKATS

2•2004

SAĪSINĀJUMI

ASV – Amerikas Savienotās Valstis
ECB – Eiropas Centrālā banka
EKS – Elektroniskā klīringa sistēma
ES – Eiropas Savienība
ES15 – ES pirms 2004. gada 1. maija ietilpstošās valstis
FRS – ASV Federālo rezervju sistēma
GAP – pārcenošanas starpība jeb PJA un PJS starpība
IKP – iekšzemes kopprodukts
INK – ienākumus nenesošie kredīti
KPR – kapitāla pietiekamības rādītājs
NVS – Neatkarīgo Valstu Sadraudzība
OPEC – Naftas eksportētāju valstu organizācija (*Organization of the Petroleum Exporting Countries*)
PJA – pret procentu likmju pārmaiņām jutīgie aktīvi
PJS – pret procentu likmju pārmaiņām jutīgās saistības
RIGIBID – *Riga Interbank Bid Rate*; Latvijas starpbanku noguldījumu procentu likmju indekss
RIGIBOR – *Riga Interbank Offered Rate*; Latvijas starpbanku kredītu procentu likmju indekss
ROA – aktīvu atdeve
ROE – kapitāla atdeve
SAMS – Starpbanku automatizētā maksājumu sistēma
SDR – Speciālās aizņēmuma tiesības (*Special Drawing Rights*)
VaR – maksimālie gaidāmie zaudējumi noteiktā laika posmā ar noteiktu varbūtību (*Value-at-Risk*)

Izdevumā "Finanšu Stabilitātes Pārskats" izmantoti Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes, Finanšu un kapitāla tirgus komisijas, Latvijas Līzinga devēju asociācijas, LURSOFT (Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistra datu bāzes) un Latvijas Bankas dati.

Grafiskos attēlus sagatavojot, izmantoti Reuters (1., 2. un 29. att.), Latvijas Bankas (3.–11., 17., 18., 21., 22., 37.–41. un 43.–53. att.), Finanšu un kapitāla tirgus komisijas (19., 20., 23.–27. un 30.–32. att.), Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes (42. att.) un Latvijas Līzinga devēju asociācijas (43.–45. att.) dati. Latvijas Bankas speciālistu aprēķini atspoguļoti 12.–16., 28. un 33.–36. att. Tabulas sagatavojot, izmantoti Latvijas Bankas (1.–5. tabula) un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas (5. tabula) dati.

SATURS

Kopsavilkums	4
1. Latvijas ārējā ekonomiskā vide un iekšzemes ekonomiskā aktivitāte	5
2. Banku kredītrisks	7
3. Vispārējā procentu likmju starpība	14
4. Banku peļņit spēja	15
5. Banku kapitāla pietiekamība	17
6. Banku procentu likmju risks	18
7. Banku valūtas risks	20
8. Banku likviditāte	23
9. Finansiālā ievainojamība	25
10. Līzīngā kompānijas	26
11. Maksājumu sistēmas	27

KOPSAVILKUMS

2004. gada 2. pusgadā palielinājās Latvijas tautsaimniecības izaugsmes temps. Piedāvājuma puses faktori, t.sk. nodokļu likmju pārmaiņas, administratīvi regulējamo cenu, kā arī degvielas cenu kāpums, noteica inflācijas pieaugumu. Nelabvēlīgo laika apstākļu, kā arī izmaksu pieauguma dēļ 2. pusgadā būtiski palielinājās pārtikas cenas. 2004. gadā pārtikas cenas veidoja apmēram trešdaļu vidējā patēriņa cenu pieauguma. Strauja tautsaimniecības izaugsme jaunajās ES valstīs noteica augošu pieprasījumu pēc Latvijas precēm ārējos tirgos, preču konkurētspēja bija noturīga, tāpēc Latvijas eksports strauji attīstījās. Tomēr tekošā konta deficīts saglabājās augsts. Valsts konsolidētā kopbudžeta deficīts tika veiksmīgi ierobežots galvenokārt strauja nodokļu ieņēmumu kāpuma, kā arī mērenā izdevumu pieauguma dēļ.

Banku kredītportfeļa augstā diversifikācija pa nozarēm un straujā tautsaimniecības izaugsme ļauj secināt, ka kredītriska pieaugums nefinanšu sabiedrībām nav vērojams. Stresa testu rezultāti liecina, ka Latvijas bankas bez būtiskām problēmām spētu absorbēt potenciālu kredītriska kāpumu, kura dēļ INK apjoms pieaugtu vairāk nekā četras reizes. Lielāka Latvijas banku finansiālā ievainojamība saistīta ar situāciju nekustamā īpašuma tirgū, t.sk. ar māsaimniecību hipotekāro kredīšanu.

Nemot vērā lata piesaistes maiņu no SDR valūtu groza uz eiro ar 2005. gada 1. janvāri, augsts ASV dolāra īpatsvars kopējā māsaimniecībām izsniegto kredītu atlikumā nozīmē valūtas riska pieaugumu tām māsaimniecībām, kuru ienākumi nav šajā valūtā. Kredītrisks, kas saistīts ar nerezidentu kredīšanu, bija zems, jo šo kredītu īpatsvars aktīvos bija neliels, turklāt kredīti pārsvarā izsniegti to valstu rezidentiem, kuru riska pakāpe ir zema vai arī līdzīga Latvijas riska pakāpei.

Turpinoties kredīšanas attīstībai un augot banku klientu un maksājumu karšu skaitam, banku pelnītspējas un efektivitātes rādītāji būtiski uzlabojās.

Labvēlīgas ekonomiskās situācijas, riska pārvaldīšanas sistēmas uzlabošanas un augošā izsniegto kredītu apjoma ietekmē banku aktīvu kvalitāte turpināja uzlaboties. Speciālie uzkrājumi sedza 99.1% INK.

Kopējais KPR salīdzinājumā ar 2003. gada beigām nemainījās: lielajās bankās kapitalizācija nedaudz samazinājās, bet mazajās un vidējās bankās – pieauga.

Banku jutīgums pret procentu likmju pārmaiņām bija zems, un tas liecina par ierobežotu banku pakļautību procentu likmju riskam. Galvenais faktors, kas ierobežo banku procentu likmju risku, ir kredītu izsniegšana ar mainīgajām procentu likmēm, jo tirgus procentu likmju pārmaiņas tiek iecenotas banku izsniegto kredītu procentu likmēs samērā īsā laikā.

Banku pakļautība valūtas riskam 2. pusgadā joprojām bija zema un pat mazinājās, jo bankas mainīja atklāto valūtas pozīciju struktūru, piemērojot to lata piesaistei eiro.

Likviditātes risks 2. pusgadā nedaudz saruka: strauji pieauga likvidie aktīvi – prasības pret ārvalstu kredītiestādēm un pieprasījuma prasības pret Latvijas Banku –, turklāt samazinājās pieprasījuma saistības pret ārvalstu bankām. Atkarība no to finansējuma nedaudz palielinājusies, savukārt ar nerezidentu noguldījumiem saistītais likviditātes risks joprojām bija neliels un pat nedaudz samazinājās, jo lielāka šo līdzekļu daļa tika izvietota korespondentkontos ārvalstu bankās un vērtspapīros.

1. LATVIJAS ĀRĒJĀ EKONOMISKĀ VIDE UN IEKŠZEMES EKONOMISKĀ AKTIVITĀTE

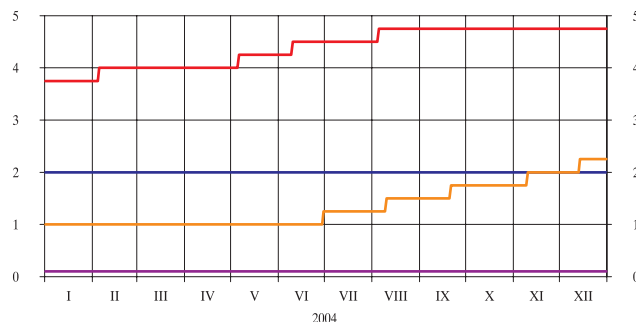
Ārējā ekonomiskā vide saglabājās labvēlīga, un Latvijas tautsaimniecības izaugsme paātrinājās.

2004. gada 2. pusgadā pasaules tautsaimniecība turpināja strauji attīstīties. Īpaši augsts tautsaimniecības izaugsmes temps bija vērojams Āzijas reģiona valstīs. Veiksmīgi attīstījās arī ASV, kur tautsaimniecības attīstību veicināja privātais patēriņš un kapitālieguldījumi. Jauno ES valstu tautsaimniecības izaugsmes temps nedaudz palēninājās, tomēr kopumā tas bija augsts, saglabājoties spēcīgam iekšējam pieprasījumam un eksporta kāpumam. Lai gan ekonomiskā situācija uzlabojās, eiro zonas tautsaimniecības attīstība joprojām bija mērena, bet Japānas tautsaimniecības izaugsmes temps palēninājās. Uzlabojoties pasaules ekonomiskajai videi, finanšu tirgos auga pārliecība, ka pasaules nozīmīgākās centrālās bankas, īpaši FRS, īstenos stingrāku monetāro politiku. Tā 2. pusgadā FRS četras reizes paaugstināja bāzes likmi par 25 bāzes punktiem, un līdz 2004. gada beigām tā sasniedza 2.25% (sk. 1. att.). Arī Anglijas Banka 2004. gada 5. augustā palielināja *repo* likmi par 25 bāzes punktiem (līdz 4.75%). Savukārt ECB un Japānas Banka, turpinot tautsaimniecības attīstību stimulējošas monetārās politikas īstenošanu, 2. pusgadā bāzes likmes nemainīja. 2004. gada beigās ECB bāzes likme saglabājās vēsturiski zemākajā līmenī (2.00%), bet Japānas Bankas bāzes likme bija 0.10%.

1. attēls

PASAULES NOZĪMĪGĀKO CENTRĀLO
BANKU BĀZES LIKMES
(%)

— FRS
— ECB
— Japānas Banka
— Anglijas Banka

Pasaules tautsaimniecības izaugsmes tempa pieaugumu kavēja ievērojams naftas cenu kāpums. To veicināja riski, kas saistīti ar naftas ieguvu un piegādi, t.sk. ģeopolitiskā nestabilitāte Tuvajos Austrumos, neskaidrība par naftas ieguvu Krievijā, naftas ieguves traucējumi Nigērijā un Ziemeļjūrā, kā arī ASV naftas krājumu samazināšanās vētras radīto postījumu dēļ. Nozīmīgs naftas cenu kāpuma iemesls bija arī naftas produktu pieprasījuma pieaugums pasaulē. 2004. gada oktobrī ASV jēlnaftas un Eiropas *Brent* jēlnaftas cenas sasniedza vēsturiski augstāko līmeni – vairāk nekā 50 ASV dolāru par barelu. Tomēr novembrī naftas cenas samazinājās, ko veicināja OPEC naftas ieguves apjoma palielinājums. Naftas cenu kritumu veicināja ASV jēlnaftas krājumu pieaugums līdz vidējam līmenim, ASV naftas ieguves nozarei atveseļojoties no septembrī vētru radītajiem postījumiem. Decembra beigās naftas cenas sasniedza 2004. gada jūlija līmeni.

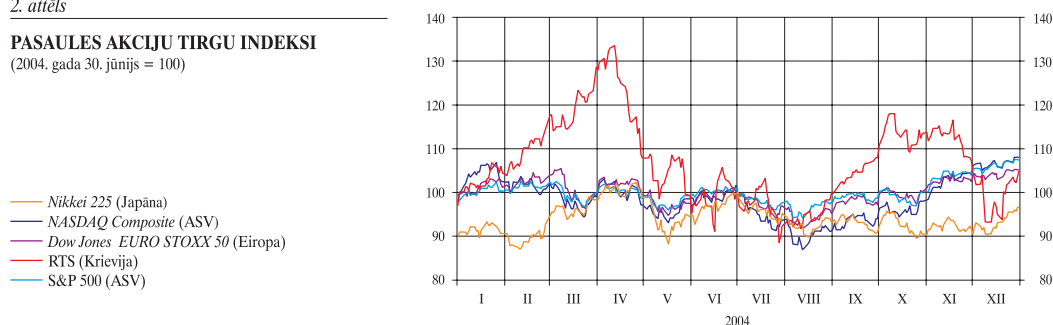
Pasaules tautsaimniecības attīstību 2004. gada 2. pusgadā negatīvi ietekmēja arī ASV dolāra kursa straujš kritums attiecībā pret vairākām pasaules nozīmīgākajām valūtām. ASV dolāra kursa samazinājumu galvenokārt veicināja lielais ASV tekošā konta un valsts budžeta deficīts, kā arī iespējamā pasaules tautsaimniecības nesabalansētība, kas varētu pastiprināties, saglabājoties negatīvajām ASV tekošā konta attīstības tendencēm. 2. pusgadā būtiskākais ASV dolāra kursa kritums bija attiecībā pret eiro (12%), un eiro kurss attiecībā pret ASV dolāru gada pēdējā dienā sasniedza vēsturiski augstāko vērtību (1.3665). Savukārt attiecībā pret Japānas

jenu un Lielbritānijas sterliņu mārciņu ASV dolāra kurss samazinājās attiecīgi par 5% un 6%. Lai gan ASV dolāra kurss attiecībā pret vairākām pasaules valūtām strauji samazinājās, netika veikti pasākumi, lai novērstu šo kritumu.

Pieaugot pasaules ģeopolitiskajai nestabilitātei, arī finanšu tirgos palielinājās nenoteiktība. Tādējādi pieauga tirgus dalībnieku ieguldījumu apjoms drošākos vērtspapīros, t.sk. valdības parāda vērtspapīros, kas veicināja valdības obligāciju ienesīguma samazinājumu. Pasaules akciju tirgu kāpums 2004. gada 2. pusgadā bija mērens un nepārliecinošs (sk. 2. att.). Akciju cenu dinamiku ietekmēja naftas cenu pieaugums un pasaules lielāko tautsaimniecību tālākās attīstības nenoteiktība. ASV akciju tirgus attīstību palēnināja arī FRS bāzes likmes paaugstināšana. 2. pusgadā Eiropas akciju tirgus indekss *Dow Jones EURO STOXX 50* pieauga par 5%, ASV akciju tirgus indekss *S&P 500* – par 7%, bet tehnoloģisko kompāniju indekss *NASDAQ Composite* – par 8%. Savukārt Japānas akciju tirgus indekss *Nikkei 225* šajā laikā samazinājās par 3%. 2004. gadā arī Krievijas akciju tirgū bija lielas svārstības, ko radīja neskaidriība par Krievijas lielākā naftas koncerna *Yukos* turpmāko darbību. Decembra sākumā Krievijas RTS indekss strauji saruka pēc *Yukos* nozīmīgākā naftas ieguves uzņēmuma *Juganskneftegaz* pārdošanas izsolē. Kad kļuva zināms, ka par tā jauno īpašnieku kļuvis Krievijas valsts īpašumā esošais naftas uzņēmums *Rosneftj*, RTS indekss atkal pieauga. 2. pusgadā Krievijas RTS indekss pieauga par 5%.

2. attēls

PASAULES AKCIJU TIRGU INDEKSI
(2004. gada 30. jūnijs = 100)

Latvijas tautsaimniecības izaugsme 2. pusgadā paātrinājās, IKP pieaugumam gadā kopumā sasniedzot 8.5%. Būtisks kāpums bija vērojams visās lielākajās nozarēs (tirdzniecībā, transportā, glabāšanā un sakaros, rūpniecībā, operācijās ar nekustamo īpašumu, nomā un citā komercdarbībā), kā arī tādās strauji augošās nozarēs kā finanšu starpniecība, būvniecība, viesnīcas un restorāni. Piedāvājuma puses faktori, t.sk. nodokļu likmju pārmaiņas, administratīvi regulējamo cenu kāpums, kā arī degvielas cenu pieaugums, noteica inflācijas palielināšanos. Nelabvēlīgo laika apstākļu, kā arī izmaksu pieauguma dēļ 2. pusgadā būtiski pieauga pārtikas cenas (gada kāpumam atsevišķos mēnešos pat pārsniedzot 10%). 2004. gadā pārtikas cenas veidoja apmēram trešdaļu vidējā patēriņa cenu pieauguma. Strauja tautsaimniecības attīstība jaunajās ES valstīs noteica augošu pieprasījumu pēc Latvijas precēm ārējos tirgos, preču konkurētspēja bija noturīga, tāpēc Latvijas eksports strauji attīstījās. Eksporta pieaugumu ietekmēja arī tirdzniecības nosacījumu uzlabošanās, eksporta cenām palielinoties augstā eiro kursa dēļ. 2004. gadā eksporta pieaugums pārsniedza importa pieaugumu, tomēr tekošā konta deficīts bija augsts (12.3% no IKP). Valsts konsolidētā kopbudžeta deficīts, kas aprēķināts atbilstoši nacionālo kontu metodoloģijai, tika veiksmīgi ierobežots līdz 0.7% no IKP galvenokārt strauja nodokļu ieņēmumu kāpuma, kā arī mērenā izdevumu pieauguma dēļ. Lai veicinātu vienmērīgu Latvijas tautsaimniecības ilgtermiņa attīstību un samazinātu iekšzemes pieprasījumu, Latvijas Banka ar 2004. gada 24. jūliju palielināja rezervju normu bankām un ārvalstu banku filiālēm no 3% uz 4% un ar 2004. gada 12. novembri paaugstināja refinansēšanas likmi par 0.5 procentu punktiem (līdz 4.0%). Lai vienādotu banku konkurences nosacījumus, kā arī palēninātu strauji augošo Latvijas banku

aizņemšanos ārvalstu bankās, Latvijas Bankas padome veica grozījumus "Banku obligāto rezervju prasību aprēķināšanas un izpildes noteikumos", nosakot, ka ar 2005. gada 24. janvāri obligāto rezervju bāzē tiek ietvertas banku saistības pret ārvalstu bankām un ārvalstu centrālajām bankām ar noteikto termiņu vai brīdinājuma termiņu par izņemšanu līdz 2 gadiem.

2. BANKU KREDĪTRISKS

Nefinanšu sabiedrību veiksmīga darbība pēdējos gados un Latvijas pievienošanās ES veicināja nefinanšu sabiedrībām izsniegto kredītu atlikuma pieauguma tempa kāpumu, tomēr kredītrisks nepalielinājās. Būtiski samazinājās ASV dolāra īpatsvars rezidentiem izsniegtajos kredītos.

2004. gada beigās rezidentiem izsniegto kredītu atlikums sasniedza 3 797.8 milj. latu jeb 51.6% {41.9%}¹ no IKP, t.sk. nefinanšu sabiedrībām – 2 029.5 milj. latu, mājsaimniecībām un tās apkalpojošām bezpeļņas institūcijām (tālāk tekstā – mājsaimniecības) – 1 326.8 milj. latu, nebanku finanšu iestādēm – 373.8 milj. latu. Arvien vairāk pieauga mājsaimniecībām izsniegto kredītu atlikuma īpatsvars atsevišķu banku aktīvos, un 2004. gada beigās jau septiņām bankām šo kredītu atlikums pārsniedza 20% no aktīviem (sk. 1. tabulu). Šo kredītu atlikuma pieauguma temps tomēr pakāpeniski samazinājās bāzes efekta ietekmē, bet nefinanšu sabiedrībām izsniegto kredītu atlikums auga arvien straujāk (sk. 3. att.).

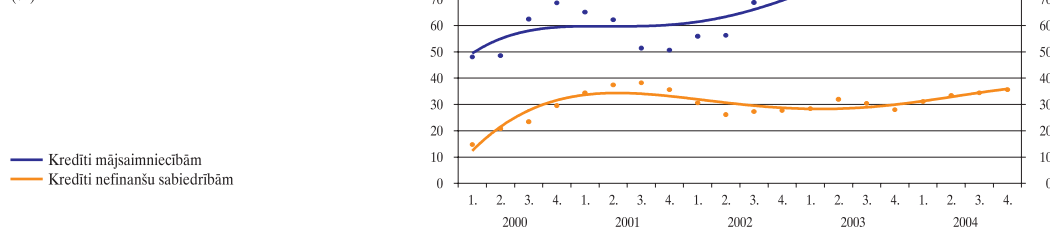
1. tabula

**BANKU DALĪJUMS PĒC TAUTSAIMNIECĪBAS
SEKTORIEM IZSNIEGTO KREDĪTU
ATLIKUMA ĪPATSVARA BANKU AKTĪVOS**
(2004. gada beigās {2003. gada beigās}; %)

	<10	10–20	>20
Nefinanšu sabiedrībām	9 {8}	7 {6}	6 {8}
Mājsaimniecībām	12 {13}	3 {6}	7 {3}
t.sk. mājsaimniecībām mājokļa iegādei	15 {18}	5 {2}	2 {2}
Nebanku finanšu iestādēm	21 {20}	1 {2}	0 {0}

3. attēls

**REZIDENTIEM IZSNIEGTO KREDĪTU
ATLIKUMA GADA PIEAUGUMA TEMPS**
(%)

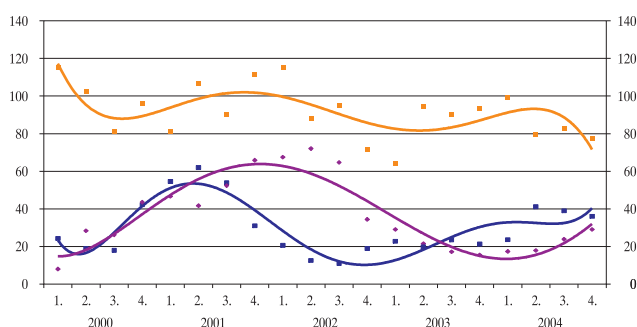
Nefinanšu sabiedrību veiksmīga darbība pēdējos gados un Latvijas pievienošanās ES veicināja industriālā kredīta atlikuma pieauguma tempa kāpumu (sk. 4. att.). Dati par izsniegtajām būvatļaujām jaunu rūpnieciskās ražošanas ēku un noliktaļu būvniecībai, investoru, t.sk. ārvalstu investoru, interese par ražošanas attīstībai piemērotām platībām un zemes gabaliem, kā arī jauno pasūtījumu apjoma kāpums ražošanā liecina par Latvijas tautsaimniecības ilgtspējīgas attīstības perspektīvām. Augstās bāzes ietekmē samazinājās gan nefinanšu sabiedrībām, gan mājsaimniecībām izsniegto hipotēku kredītu atlikuma pieauguma temps. Šī tendence varētu saglabāties arī 2005. gadā.

¹ {} – iepriekšējā gada atbilstošā perioda rādītājs.

4. attēls

REZIDENTU FINANŠU IESTĀDĒM,
NEFINANŠU SABIEDRĪBĀM UN
MĀJSAIMNIECĪBĀM IZSNIEGTO KREDĪTU
ATLIKUMA GADA PIEAUGUMA TEMPS
KREDĪTU VEIDU DALĪJUMĀ
(%)

— Industriālais kredīts
— Hipotēku kredīts
— Komerckredīts

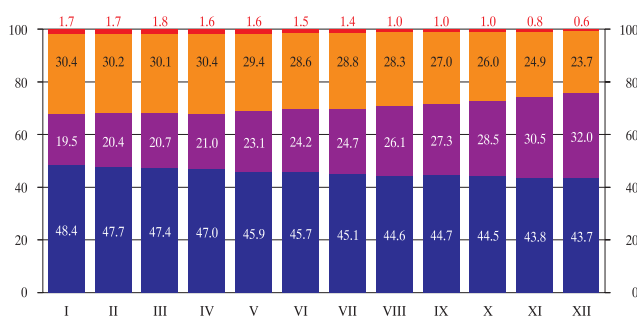

Rezidentu nefinanšu sabiedrībām izsniegto kredītu atlikums 2004. gada beigās bija 27.6% {23.7%} no IKP. Salīdzinājumā ar 2003. gada beigām rezidentu nefinanšu sabiedrībām izsniegto kredītu atlikums palielinājās par 35.6%. Nefinanšu sabiedrībām izsniegto kredītu valūtas struktūrā turpināja strauji palielināties eiro izsniegto kredītu atlikuma īpatsvars, samazinoties latos un ASV dolāros izsniegto kredītu atlikuma īpatsvaram. 2004. gada beigās ASV dolāra īpatsvars kredītu atlikumā samazinājās līdz 23.7%, bet no jauna izsniegto kredītu apjomā tas bija vēl mazāks (sk. 5. un 6. att.). Pēc lata piesaistes maiņas no SDR valūtu groza uz eiro 2005. gada 1. janvārī gaidāms, ka daļai ASV dolāros izsniegto kredītu tiks veikta kredīta valūtas maiņa uz eiro vai latiem, lai izvairītos no valūtas riska. Arī procentu likmes eiro izsniegtajiem kredītiem ir zemākas nekā ASV dolāros izsniegtajiem kredītiem, un eiro kurss ir izdevīgs kredīta valūtas maiņai. Eiro izsniegto kredītu īpatsvara tālāko pieaugumu veicinās arī tirdzniecības sakaru stiprināšanās ar ES valstīm – 2004. gadā eksports uz ES valstīm un imports no šīm valstīm bija attiecīgi 76.9% un 75.1% no kopapjoma. Tomēr atsevišķu nozaru, piemēram, transporta, glabāšanas un sakaru un – daļēji – apstrādes rūpniecības (pārtikas produktu un dzērienu ražošanas, ķīmisko vielu, to izstrādājumu un ķīmisko šķiedru ražošanas, mašīnu, mehānismu un darba mašīnu ražošanas) nefinanšu sabiedrībām, kas aktīvi darbojas NVS tirgos, kur darījumus galvenokārt veic ASV dolāros, šī valūta varētu saglabāt dominējošās pozīcijas ieņēmumos un tādējādi arī kredītos.

5. attēls

REZIDENTU NEFINANŠU SABIEDRĪBĀM
IZSNIEGTO KREDĪTU ATLIKUMA VALŪTU
STRUKTŪRA
(2004. gadā; perioda beigās; %)

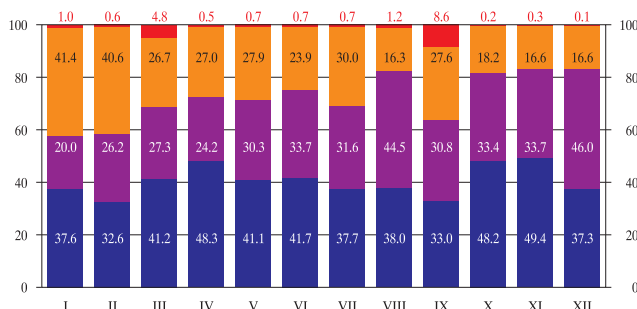
■ LVL
■ EUR
■ USD
■ Pārējās

6. attēls

REZIDENTU NEFINANŠU SABIEDRĪBĀM
NO JAUNA IZSNIEGTO KREDĪTU VALŪTU
STRUKTŪRA
(2004. gadā; %)

■ LVL
■ EUR
■ USD
■ Pārējās

Nozaru dalījumā straujāk pieauga to kredītu atlikums, kuri izsniegti ar nekustamo īpašumu saistītajām nozarēm – operācijām ar nekustamo īpašumu, nomai un citai

komercdarbībai, būvniecībai, viesnīcām un restorāniem (sk. 2. tabulu) –, un to noteica infrastruktūras attīstība, dzīvojamo māju būvniecības aktivitātes pieaugums, kā arī tūristu skaita palielināšanās. Pieauga arī apstrādes rūpniecībai izsniegto kredītu atlikuma īpatsvars kopējā kredītportfelī. Savukārt tirdzniecības un transporta, glabāšanas un sakaru nozarei izsniegto kredītu atlikuma īpatsvars kredītportfelī turpināja samazināties. Ņemot vērā augsto kredītportfeļa diversifikācijas pakāpi un straujo ekonomisko izaugsmi, var secināt, ka kopumā kredītriska pieaugums nefinanšu sabiedrībām nav vērojams. Tomēr tālāka banku koncentrācijas palielināšanās nekustamā īpašuma segmentā kāpinātu banku finansiālo ievainojamību pret cenu un pieprasījuma svārstībām nekustamā īpašuma tirgū.

2. tabula

**ATSEVIŠĶU TAUTSAIMNIECĪBAS NOZARU
NEFINANŠU SABIEDRĪBĀM IZSNIEGTO
KREDĪTU ATLIKUMS**
(2004. gada beigās; %)

	Gada pieaugums	Īpatsvars nefinanšu sabiedrībām izsniegto kredītu atlikumā	Īpatsvars banku aktīvos
Lauksaimniecība, medniecība un mežsaimniecība	53.0 {47.6}	7.5 {6.6}	1.9 {1.7}
Apstrādes rūpniecība	41.2 {13.4}	18.5 {17.6}	4.7 {4.6}
Būvniecība	56.6 {35.0}	9.1 {7.8}	2.3 {2.0}
Tirdzniecība	22.7 {16.4}	22.1 {24.1}	5.7 {6.3}
Viesnīcas un restorāni	45.8 {63.9}	4.0 {3.7}	1.0 {1.0}
Transports, glabāšana un sakari	24.2 {4.9}	9.2 {9.9}	2.4 {2.6}
Operācijas ar nekustamo īpašumu, noma un cita komercdarbība	84.7 {78.1}	20.1 {14.6}	5.1 {3.8}

Rezidentu māsaimniecībām izsniegto kredītu atlikums 2004. gada beigās bija 18.0% {12.0%} no IKP. Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu šo kredītu atlikums pieauga par 75.0%. Māsaimniecībām izsniegto kredītu atlikumā dominēja mājokļa iegādei izsniegto kredītu atlikums (66.9%), un to īpatsvars gada laikā palielinājās {64.2%}. Saistībā ar kredītrisku tas vērtējams pozitīvi, jo šie kredīti atšķirībā no patēriņa kredītiem nodrošināti ar nekustamā īpašuma ķīlu.

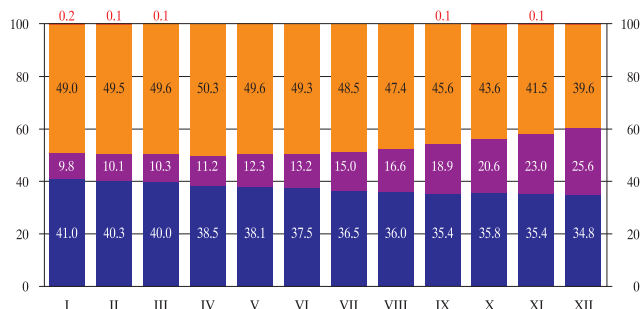
2004. gada 2. pusgadā māsaimniecībām izsniegto kredītu valūtu struktūrā notika pozitīvas pārmaiņas. Tāpat kā nefinanšu sabiedrībām izsniegto kredītu struktūrā, ASV dolāra īpatsvars būtiski samazinājās (līdz 39.6%), bet eiro īpatsvars ievērojami palielinājās, gada pēdējos mēnešos no jauna izsniegtajos kredītos veidojot gandrīz pusi no kopējā apjoma (sk. 7. un 9. att.). Mājokļa iegādei izsniegto kredītu atlikumā ASV dolāra īpatsvars joprojām bija liels – 42.6% (sk. 8. att.), tomēr kopš jūnija tas samazinājās vairāk nekā par desmit procentu punktiem. Pēc lata piesaistes maiņas un ASV dolāros izsniegto kredītu procentu likmju kāpuma šis process notiks vēl ātrāk, daļai kredītņēmēju mainot kredīta valūtu uz eiro vai latiem. Kopumā māsaimniecību valūtas risks saglabājās ierobežots, jo lielākā kredītņēmēju daļa ir

7. attēls

**REZIDENTU MĀJSAIMNIECĪBĀM
IZSNIEGTO KREDĪTU ATLIKUMA VALŪTU
STRUKTŪRA**

(2004. gadā; perioda beigās; %)

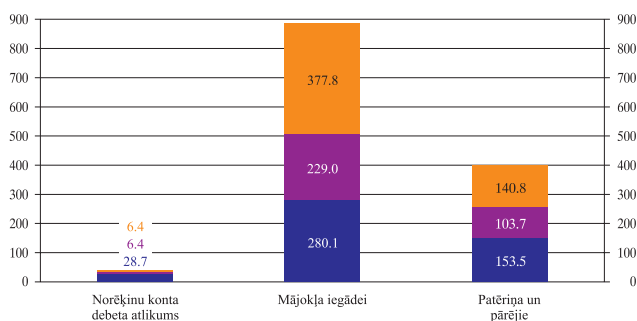
■ LVL
■ EUR
■ USD
■ Pārējās

8. attēls

**REZIDENTU MĀJSAIMNIECĪBĀM
IZSNIEGTO KREDĪTU ATLIKUMS
VALŪTU DALĪJUMĀ**
(2004. gada beigās; milj. latu)

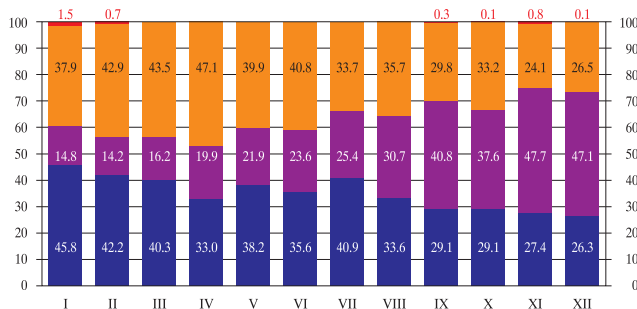
■ LVL
■ EUR
■ USD

9. attēls

**REZIDENTU MĀJSAIMNIECĪBĀM NO JAUNA
IZSNIEGTO KREDĪTU VALŪTU
STRUKTŪRA**
(2004. gadā; %)

■ LVL
■ EUR
■ USD
■ Pārējās

cilvēki ar vidējiem un augstiem ienākumiem, kas spēs absorbēt iespējamās valūtas kursa svārstības. Lai ierobežotu riskus, bankas mudina klientus aizņemties ienākuma valūtā, nosakot augstāku maržu (pievienoto procentu likmi) un prasot lielāku klienta līdzdalību, ja kredīta valūta nesaskan ar ienākumu valūtu. Ja valūtas risks ir īpaši augsts, bankas samazina aizdevuma maksimālo apjomu.

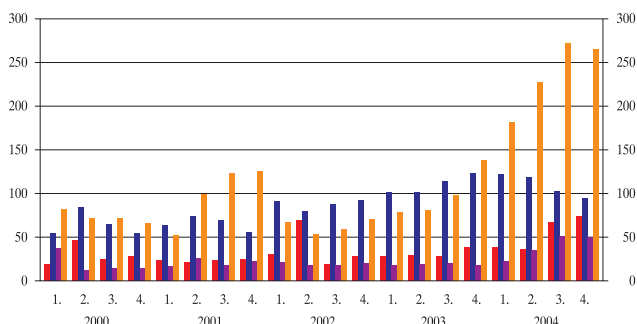
Finanšu institūcijām izsniegto kredītu atlikums 2004. gada beigās bija 373.8 milj. latu jeb 5.1% {4.4%} no IKP (par 33.4% vairāk nekā 2003. gada beigās). Tā kā lielākā šo kredītu daļa tika izsniegta tieši līzings kompānijām, to darbība analizēta atsevišķā nodaļā. Apdrošināšanas sabiedrībām un pensiju fondiem izsniegti kredīti 3.2 milj. latu apjomā.

Nerezidentu nebanku sektoram izsniegto kredītu atlikums 2004. gada beigās sasniedza 579.9 milj. latu jeb 7.9% {5.5%} no IKP (par 65.6% vairāk nekā 2003. gada beigās). Jauno ES valstu rezidentiem izsniegto kredītu atlikums turpināja palielināties, bet ne tik strauji kā 1. pusgadā (sk. 10. att.). Lielākā šo kredītu daļa tika izsniegta Maltas, Polijas, Igaunijas un Lietuvas rezidentiem (sk. 11. att.). Strauji palielinājās arī ES15 un NVS valstu rezidentiem izsniegto kredītu atlikums, tomēr to īpatsvars banku aktīvos bija zems (sk. 3. tabulu). Savukārt ASV rezidentiem izsniegto kredītu atlikums kopš 2003. gada beigām samazinājās. Kopumā banku kredītrisks, kas saistīts ar nerezidentu kredītēšanu, bija zems gan tāpēc, ka šo kredītu īpatsvars aktīvos nav liels (7.4%), gan tāpēc, ka šie kredīti galvenokārt izsniegti tādu valstu rezidentiem, kuru riska pakāpe ir zema vai līdzīga Latvijas riska pakāpei.

10. attēls

**NEREZIDENTU NEBANKĀM IZSNIEGTIE
KREDĪTI VALSTU DALĪJUMĀ**
(perioda beigās; milj. latu)

■ ES15
■ ASV
■ NVS
■ Jaunās ES valstis

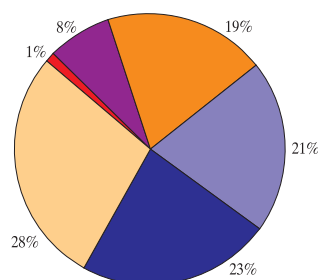

11. attēls

**JAUNO ES VALSTU REZIDENTIEM
IZSNIEGTIE KREDĪTI VALSTU DALĪJUMĀ**

(2004. gada beigās; %)

Igaunija
Kipra
Polija
Malta
Lietuva
Ungārija

3. tabula

**BANKU DALĪJUMS PĒC NEREZIDENTU
NEBANKĀM IZSNIEGTO KREDĪTU
ĪPATSVARA BANKU AKTĪVOS**

(2004. gada beigās; %)

	<5	5–10	>10
Jaunās ES valstis	20 {20}	1 {2}	1 {1}
ES15	22 {21}	0 {1}	0 {0}
NVS	21 {22}	0 {0}	1 {0}
ASV	21 {17}	2 {5}	0 {0}

1. ielikums. Banku kredītportfeļu stresa testi

Stresa testu rezultāti parāda, cik lielus kredītriska pieauguma radītos zaudējumus¹ bankas spēj absorbēt, līdz to KPR kļūst zemāks par minimālo kapitāla prasību. 2004. gada beigās Latvijā noteiktā minimālā kapitāla prasība tika samazināta no 10% uz 8% no banku riska svērtajiem aktīviem. Tāpēc banku kredītportfeļu stresa testa rezultāti ievērojami uzlabojās, jo, ja minimālā kapitāla prasība ir mazāka, bankas spēj absorbēt lielākus zaudējumus, līdz tās nonāk finansiālās grūtībās.

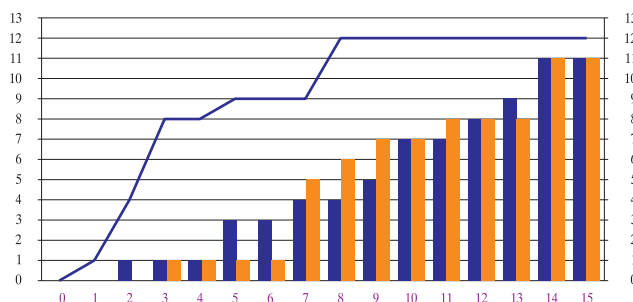
Piemēram, pieaugot vispārējam kredīriskam (sk. 12. att.), 2004. gada beigās viena sistēmiski nenoīmīga banka nespētu izpildīt minimālo kapitāla prasību, ja INK īpatsvars tās kredītportfelī pieaugtu par 2 procentu punktiem. Savukārt, ja INK īpatsvara pieaugums banku kredītportfeļos būtu tāds pats, 2003. gada beigās minimālo kapitāla prasību, kas tajā laikā bija 10%, nespētu izpildīt četras bankas (ja minimālā kapitāla prasība 2003. gada beigās būtu bijusi 8%, INK īpatsvaram pieaugot par 2 procentu punktiem, nevienai bankai nerastos problēmas ar tās izpildi).

12. attēls

**VISPĀRĒJĀ KREDĪTRISKA STRESA TESTA
REZULTĀTI**

(banku skaits ar KPR zem minimālās kapitāla prasības;
INK īpatsvara pieaugums (procentu punktos)
kopējos kredītos)

2004. gads
2003. gads (ja minimālā kapitāla prasība ir 8%)
2003. gads

¹ Banku zaudējumi stresa testā izpaužas kā nepieciešamība veikt papildu uzkrājumus INK, kuru apjoms un tādējādi arī īpatsvars kopējos kredītos kredītriska pieauguma dēļ palielinās. Banku kapitāls un riska svērtie aktīvi tiek samazināti par papildus veicamo uzkrājumu apjomu. Aprēķinos tiek pieņemts, ka, palielinoties INK apjomam, trīs INK veidojošo sliktu kredītu kategoriju – zemstandarta, šaubīgo un zaudēto kredītu – īpatsvars katras bankas INK nemainās, t.i., katras bankas zemstandarta, šaubīgo un zaudēto kredītu apjoms (kuru summa veido INK) pieaug proporcionāli stresa testā simulētajam INK pieaugumam.

Ja ir cits INK īpatsvara pieaugums, veidojas līdzīga situācija – banku spēja absorbēt potenciālu kredītriska kāpumu 2004. gada beigās ir ievērojami lielāka nekā 2003. gada beigās, taču, ja salīdzinājumu veic, pieņemot, ka minimālā kapitāla prasība ir vienāda, ar atsevišķiem izņēmumiem situācija 2004. gada beigās nav būtiski mainījusies. Tādējādi var secināt, ka banku spēja absorbēt potenciālu kredītriska pieaugumu ievērojami uzlabojusies, taču tas lielā mērā noticis tāpēc, ka samazināta minimālā kapitāla prasība. Ja neņem vērā minimālās kapitāla prasības samazināšanās efektu, banku spēja absorbēt potenciālu kredītriska pieaugumu 2004. gada beigās salīdzinājumā ar 2003. gada beigām nav būtiski mainījusies.

Līdzīgus secinājumus var iegūt, pārveidojot stresa testa rezultātus no banku skaita uz banku aktīvu īpatsvaru kopējos banku aktīvos. Pārveidotie stresa testu rezultāti norāda, ka 2004. gada beigās kopumā bankas bez būtiskām problēmām spētu absorbēt kredītriska pieaugumu, kura rezultātā INK īpatsvars pieaugtu par 4 procentu punktiem. Šāda scenārija gadījumā minimālo kapitāla prasību nespētu izpildīt tikai viena banka, kuras aktīvu īpatsvars kopējos banku aktīvos ir mazāks par 3% un kura nav sistēmiski nozīmīga. Salīdzinājumam – 2003. gada beigās bankas kopumā spēja absorbēt INK īpatsvara pieaugumu par 2 procentu punktiem, turklāt minimālo kapitāla prasību nespēja izpildīt četras sistēmiski nenozīmīgas bankas.

Tā kā 2004. gada beigās kopumā banku INK īpatsvars kredītu atlikumā bija 1.1%, var secināt, ka **Latvijas bankas bez būtiskām problēmām spētu absorbēt potenciālu kredītriska kāpumu, kura rezultātā INK apjoms pieaugtu vairāk nekā četras reizes.**

Arī specifisko jeb nozaru kredītriska šoku (sk. 4. tabulu) rezultātu uzlabošanas noteica minimālās kapitāla prasības samazināšana. Taču atšķirībā no vispārējiem kredītriska šokiem, izslēdzot minimālās kapitāla prasības samazināšanas efektu, nozaru šoku rezultāti ir sliktāki, tomēr zaudējumu un papildus nepieciešamā kapitāla apjoms joprojām ir neliels.

4. tabula

STRESA TESTOS IZMANTOTIE NOZARU KREDĪTRISKA ŠOKI UN TO PARAMETRI

Šoka veids	Šoka parametri
Iekšējais šoks	20% ¹ no kredītiem svarīgākajām uz iekšzemes tirgu orientētajām nozarēm (būvniecība, tirdzniecība, operācijas ar nekustamo īpašumu, noma un cita komercdarbība) kļūst par INK.
Ārējais šoks	20% no kredītiem svarīgākajām uz ārvalstu tirgiem orientētajām nozarēm (apstrādes rūpniecība un transports, glabāšana un sakari) kļūst par INK.
Nekustamā īpašuma šoks	20% no kredītiem operācijām ar nekustamo īpašumu, noma un citai komercdarbībai kļūst par INK.
Nekustamā īpašuma šoks ar ietekmi uz mājāsaimniecībām	20% no kredītiem operācijām ar nekustamo īpašumu, noma un citai komercdarbībai un kredītiem mājāsaimniecībām mājokļa iegādei kļūst par INK.

¹ Gan šis, gan pārējie šoka parametri pamatojas uz pieņēmumu, ka INK īpatsvara kāpumu par 20 procentu punktiem vienādās daļās veido pieaugums visu triju INK kategoriju (zemstandarta, šaubīgie un zaudētie kredīti) kredītos attiecīgajām nozarēm.

2004. gada beigās (tāpat kā 2003. gada beigās) vislielākā Latvijas banku finansiālā ievainojamība saistīta ar nekustamā īpašuma jomu un mājāsaimniecību hipotekāro kredīvēšanu. Tai seko iekšējais šoks jeb kredītriska pieaugums svarīgākajās iekšzemes tirgu apkalpojošajās nozarēs (sk. 13. un 14. att.). Salīdzinājumā ar 2003. gada beigām relatīvi samazinājusies banku finansiālā ievainojamība pret ārējo šoku.

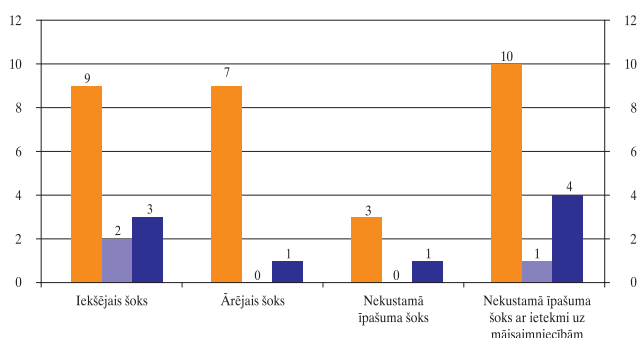
Ar atsevišķiem izņēmumiem KPR tām bankām, kas pēc kāda no nozaru šokiem nespēj izpildīt minimālo kapitāla prasību, saglabātos virs 6.5%.

13. attēls

**NOZARU KREDĪTRISKA ŠOKU STRESA
TESTU REZULTĀTI**

(banku skaits ar KPR zem minimālās kapitāla prasības)

2003. gads
2003. gads (ja minimālā kapitāla prasība ir 8%)
2004. gads

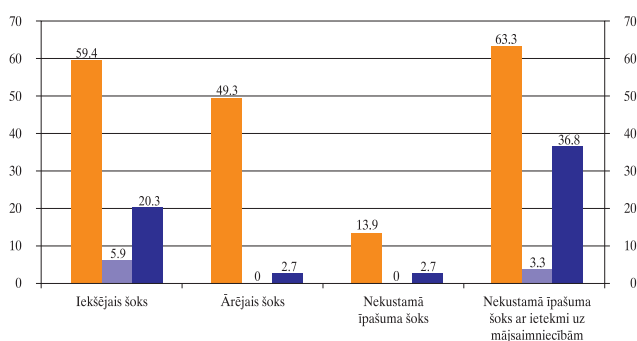

14. attēls

**NOZARU KREDĪTRISKA ŠOKU STRESA
TESTU REZULTĀTI**

(banku ar KPR zem minimālās kapitāla prasības aktīvu īpatsvars kopējos banku aktīvos; %)

2003. gads
2003. gads (ja minimālā kapitāla prasība ir 8%)
2004. gads

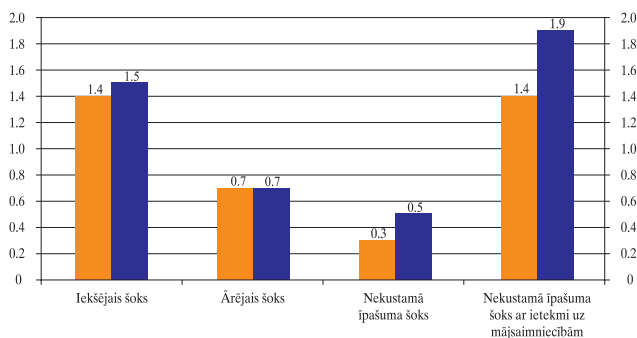
Nozaru kredītriska šoku radītos kopējos zaudējumus izsakot procentos no banku aktīviem (sk. 15. att.), iespējams pārliecināties, ka, lai gan potenciālo zaudējumu apjoms pieaudzis, nozaru kredītriska šoku radītie zaudējumi bankām nepārsniegtu 2% no banku aktīviem.

15. attēls

**NOZARU KREDĪTRISKA ŠOKU STRESA
TESTU REZULTĀTI**

(kopējie banku zaudējumi; % no banku aktīviem)

2003. gads
2004. gads

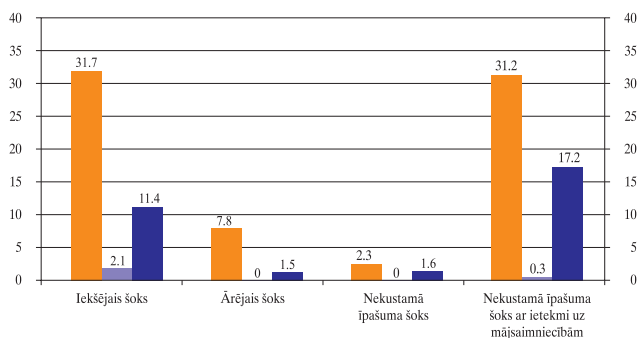
Arī kapitāla prasību izpildei papildus nepieciešamā kapitāla apjoms būtu samērā neliels (sk. 16. att.).

16. attēls

**NOZARU KREDĪTRISKA ŠOKU STRESA
TESTU REZULTĀTI**

(kapitāla prasību izpildei nepieciešamais papildu kapitāls; milj. latu)

2003. gads
2003. gads (ja minimālā kapitāla prasība ir 8%)
2004. gads

3. VISPĀRĒJĀ PROCENTU LIKMJU STARPĪBA¹

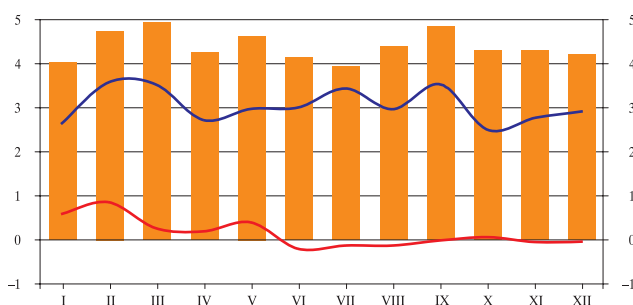
Konkurences saasināšanās veicināja kredītu procentu likmju starpību kritumu, īpaši kredītiem mājokļa iegādei.

2004. gada 2. pusgadā vispārējā procentu likmju starpība jauniem darījumiem² nedaudz samazinājās (sk. 17. att.) un bija vidēji 4.3 procentu punkti (1. pusgadā – 4.5 procentu punkti). Neliela kredītu procentu likmju starpības samazināšanās bija vērojama nefinanšu sabiedrībām, sasniedzot 3.0 procentu punktus. Starpības kritumu varētu kavēt tas, ka kredītņēmēju vidū ir jaunas komercsabiedrības, kurām nevar piemērot zemu riska prēmiju. Noguldījumu procentu likmju starpība 2. pusgadā samazinājās, noguldījumu procentu likmēm palielinoties. Tas liecina par to, ka rezidentu noguldījumu piesaiste ir viens no svarīgākajiem banku finansējuma avotiem un šajā tirgū ir nopietna konkurence, neraugoties uz aizņemšanos no mātesbankām un citām ārvalstu kredītiestādēm.

17. attēls

PROCENTU LIKMJU STARPĪBAS JAUNAJIEM DARĪJUMIEM (2004. gadā; procentu punktos)

— Vispārējā procentu likmju starpība
— Nefinanšu sabiedrībām izsniegto kredītu procentu likmju starpība
— Noguldījumu procentu likmju starpība

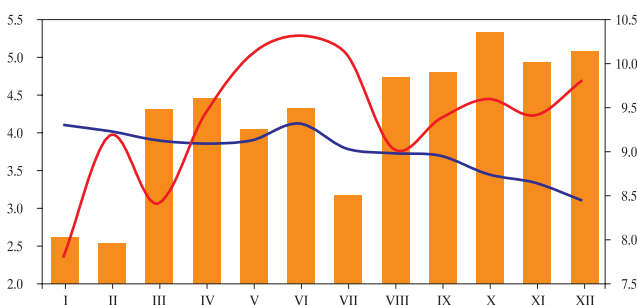

Savukārt mājāsaimniecībām izsniegto kredītu procentu likmju starpība salīdzinājumā ar 1. pusgadu palielinājās par 1.0 procentu punktu (līdz 4.7 procentu punktiem; sk. 18. att.), jo 2004. gadā arvien aktīvāk tika pieprasīti patēriņa kredīti, kuriem banku piemērotā riska prēmija parasti ir augstāka, bet īstermiņa finansēšanas līgumi ar izdevīgākām procentu likmēm (piemēram, pret vērtspapīru ķīlu) tika noslēgti ievērojami mazāk. Turklāt patēriņa kredītu procentu likmju starpībai 2004. gadā bija tendence palielināties, kas varētu būt saistīts ar norēķinu konta debeta atlikuma (*overdraft*) un kredītlīnijas popularitātes pieaugumu (šiem nenodrošinātajiem kredīta veidiem riska prēmijas ir īpaši augstas). Jāatzīmē, ka banku kredītportfeli patēriņa kredītu īpatsvars ir zems. Par banku konkurences saasināšanos mājāsaimniecību kredīvēšanā liecina ievērojams mājokļa iegādei izsniegto

18. attēls

PROCENTU LIKMJU STARPĪBAS JAUNAJIEM DARĪJUMIEM AR MĀJSAIMNIECĪBĀM (2004. gadā; procentu punktos)

— Mājāsaimniecībām izsniegto kredītu procentu likmju starpība (kreisā ass)
— Kredītu mājokļa iegādei procentu likmju starpība (kreisā ass)
— Patēriņa kredītu procentu likmju starpība (labā ass)

¹ Sakarā ar ECB praksei atbilstošas metodoloģijas ieviešanu kopš 2004. gada janvāra šajā sadaļā netiek apskatīti iepriekšējo periodu dati.

² Visas procentu likmju starpības aprēķinātas no jauna veiktajiem darījumiem latos. Vispārējā procentu likmju starpība aprēķināta, no kredītu ar noteiktu termiņu procentu likmes atņemot noguldījumu vidējo procentu likmi. Kopējo kredītu, mājāsaimniecībām izsniegto kredītu un nefinanšu sabiedrībām izsniegto kredītu procentu likmju starpību aprēķina, no attiecīgajām kredītu procentu likmēm atņemot atskaites likmi (perioda vidējo naudas tirgus kredītu uz 3 mēnešiem RIGIBOR vērtību). Noguldījumu procentu likmju starpība aprēķināta, no atskaites likmes (perioda vidējās naudas tirgus noguldījumu uz 3 mēnešiem RIGIBID vērtības) atņemot noguldījumu vidējo procentu likmi.

kreditu procentu likmju starpību kritums (no vidēji 4.0 procentu punktiem 1. pusgadā līdz 3.5 procentu punktiem 2. pusgadā).

Pēc lata piesaistes maiņas no SDR valūtu groza uz eiro 2005. gadā paredzama naudas tirgus procentu likmju tuvināšanās eiro procentu likmēm, kas noteiks arī latos un eiro izsniegto kredītu procentu likmju pakāpenisku izlīdzināšanos. Mājokļa iegādei izsniegto kredītu procentu likmju starpība turpinās pakāpeniski samazināties, bet joprojām saglabāsies virs eiro zonas līmeņa (1–1.5 procentu punkti), jo lielākajai Latvijas iedzīvotāju daļai nav kredītvēstures. Samērā augstas kredītu procentu likmju starpības liecina par augstu kredītu standartu saglabāšanos, kas ir ārkārtīgi svarīgi, ņemot vērā pašreizējo kredītu pieauguma tempu. Tās arī veicinās banku augsto pelnītspējas rādītāju saglabāšanos.

4. BANKU PELNĪTSPĒJA¹

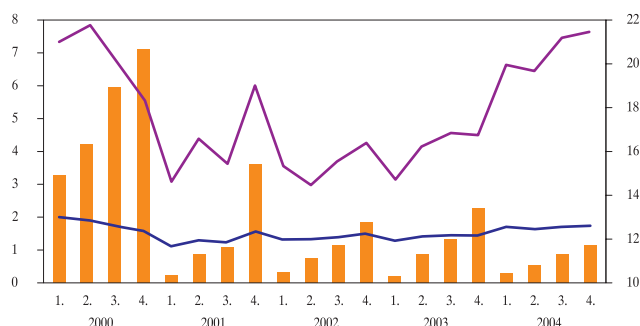
Pelnītspējas rādītāji turpināja uzlaboties.

2004. gadā, bankām aktīvi paplašinot savu darbību, peļņa salīdzinājumā ar 2003. gadu pieauga par 62.2% un pēc nodokļu nomaksas bija 116.0 milj. latu. Banku kapitāls pieauga lēnāk, tādējādi uzlabojās banku ROE², sasniedzot 21.4% {16.7%}. Banku ROA palielinājās līdz 1.7% {1.4%} (sk. 19. att.). Uzlabojoties aktīvu kvalitātei, 2004. gadā zaudējumus tika norakstīts par 34.6% mazāk kredītu nekā iepriekšējā gadā (7.2 milj. latu).

19. attēls

RENTABILITĀTES RĀDĪTĀJI (%)

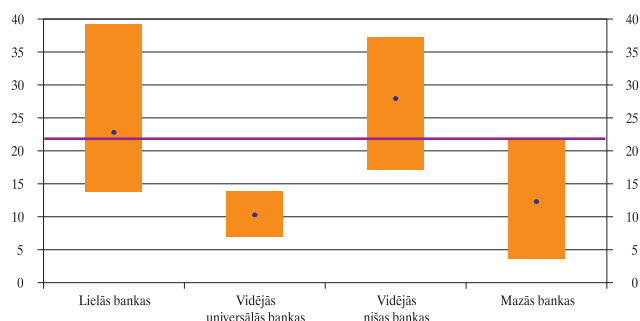
■ Zaudējumus norakstīto kredītu apjoma (no gada sākuma) attiecība pret kapitālu un rezervēm
— ROA
— ROE (labā ass)

20. attēls

ROE BANKU GRUPU DALĪJUMĀ (2004. gadā, %)

• Banku grupas vidējais rādītājs
— Banku vidējais rādītājs

Arī 2004. gadā ROE banku grupu dalījumā bija atšķirīga (sk. 20. att.). Augstāka ROE joprojām raksturīga lielajām³ un vidējām nišas bankām, bet vidējām universālajām un mazajām bankām šis rādītājs bija zemāks nekā banku vidējais rādītājs.

¹ Analizēti banku neauditētie dati.

² ROE aprēķināta saskaņā ar Finanšu un kapitāla tirgus komisijas "Kreditēstāžu publisko ceturkšņa pārskatu sagatavošanas noteikumiem".

³ Lielās bankas – aktīvi pārsniedz 400 milj. latu, vidējās bankas – aktīvi ir no 100 milj. latu līdz 400 milj. latu, mazās bankas – aktīvi mazāki par 100 milj. latu. Vidējām nišas bankām nerezidentu noguldījumu īpatsvars kopējos pasīvos pārsniedz 20%, bet vidējām universālajām bankām tas ir attiecīgi mazāk nekā 20%.

Salīdzinājumā ar 2003. gadu ROE uzlabojās visām lielajām un vidējām universālajām bankām, kā arī vairākiem vidējo nišas banku un mazo banku. Desmit bankām ROE bija lielāka par 15%, un to tirgus daļa kopējos banku aktīvos bija 58.7% (sk. 5. tabulu).

5. tabula

**BANKU DALĪJUMS GRUPĀS ATBILSTOŠI
TO ROE 2004. GADĀ**

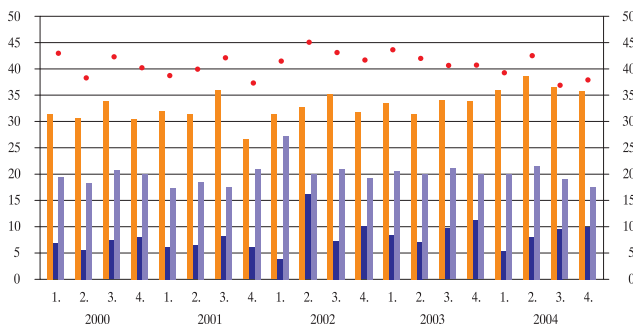
ROE (%)	Banku aktīvu īpatsvars banku sektora aktīvos (%)	Banku skaits
<5	1.5	2
≥5–10	5.3	4
≥10–15	29.4	6
≥15–20	4.7	2
≥20	54.0	8

Salīdzinājumā ar 2003. gadu ienākumu struktūrā visstraujāk pieauga kopējie procentu ienākumi (par 34.2%), galvenokārt sakarā ar nebankām izsniegto kredītu atlikuma pieaugumu. Savukārt procentu izdevumi pieauga (par 27.4%), galvenokārt palielinoties procentu izdevumiem par saistībām pret kredītiestādēm un par parāda vērtspapīriem. Procentu izdevumi par nebanku noguldījumiem auga lēnāk pieprasījuma noguldījumu atlikuma pieauguma dēļ. Tādējādi neto procentu ienākumi pieauga par 38.5% un veidoja 36.6% {33.2%} no ienākumu kopapjoma (sk. 21. att.).

21. attēls

IEŅĀKUMU UN IZDEVUMU STRUKTŪRA (%)

- Neto procentu ienākumu attiecība pret ienākumu kopapjomu
- Valūtas tirdzniecības un tās pārvērtēšanas neto ienākumu attiecība pret ienākumu kopapjomu
- Neto komisijas naudas attiecība pret ienākumu kopapjomu
- Administratīvo izdevumu un nemateriālo aktīvu nolietojuma attiecība pret ienākumu kopapjomu

Neto komisijas naudas ienākumi palielinājās par 19.5% un veidoja 19.4% {20.4%} no ienākumu kopapjoma. Komisijas naudas ienākumu kāpumu veicināja klientu un norēķinu karšu skaita pieaugums, kā arī kredīšanas un citu banku pakalpojumu attīstība.

Par 13.7% pieauga valūtas tirdzniecības ienākumi, palielinoties valūtas tirdzniecības apjomam. Valūtas tirdzniecības un tās pārvērtēšanas neto ienākumu īpatsvars ienākumu kopapjomā 2004. gadā samazinājās līdz 8.5% {9.2%}.

Turpinoties banku attīstībai, par 19.2% pieauga to administratīvie izdevumi, t.sk. personāla atalgojumam – par 24.7%. Tomēr administratīvo izdevumu un nemateriālo aktīvu nolietojuma attiecība pret ienākumiem nedaudz samazinājās un bija 39.1% {42.0%}.

Kā jau minēts, banku ienākumi auga straujāk nekā izdevumi (attiecīgi par 25.6% un 17.5%). Tādējādi banku darbības efektivitāte uzlabojās un izdevumu un ienākumu attiecība¹ samazinājās līdz 57.5% {63.2%} (sk. 22. att.). Darbības efektivitāte uzlabojās vairākiem banku, un gandrīz visām lielajām bankām izdevumu un ienākumu attiecība bija zemāka nekā vidējais rādītājs.

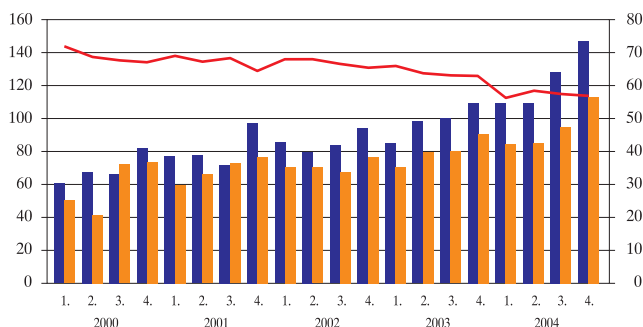
¹ Izdevumu un ienākumu attiecība aprēķināta saskaņā ar ECB metodoloģiju: (administratīvie izdevumi + nemateriālo aktīvu un pamatlīdzekļu vērtības nolietojums un atsavināšana + citi parastie izdevumi)/(tie procentu ienākumi + dividenžu ienākumi + neto komisijas nauda + finanšu instrumentu tirdzniecības darījumu peļņa vai zaudējumi + finanšu instrumentu pārvērtēšanas rezultāts + citi parastie ienākumi) x 100.

22. attēls

BANKU IENĀKUMU UN IZDEVUMU
DINAMIKA

(milj. latu)

■ Ienākumi (kreisā ass)
■ Izdevumi (kreisā ass)
— Izdevumu attiecība pret ienākumiem (%; labā ass)

Speciālie uzkrājumi gandrīz pilnīgi sedza INK.

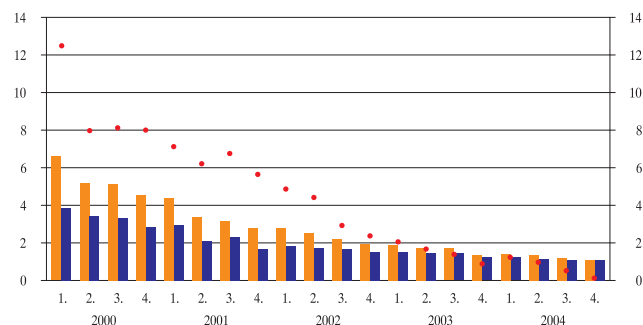
Nebankām izsniegto INK atlikums salīdzinājumā ar 2003. gada beigām palielinājās par 19.7%. Tomēr labvēlīgā ekonomiskā situācija, riska pārvaldīšanas sistēmu uzlabošana bankās un izsniegto kredītu apjoma pieaugums veicināja banku aktīvu kvalitātes uzlabošanos. INK un speciālo uzkrājumu atlikums samazinājās un 2004. gada beigās bija attiecīgi 1.1% {1.4%} un 1.1% {1.2%} (sk. 23. att.) no kopējā nebankām izsniegto kredītu atlikuma. 2004. gada beigās speciālie uzkrājumi sedza 99.1% INK.

23. attēls

NEBANKĀM IZSNIEGTIE INK
UN UZKRĀJUMI

(%)

■ Nebankām izsniegto INK atlikuma attiecība pret nebankām izsniegto kredītu atlikumu
■ Speciālo uzkrājumu attiecība pret nebankām izsniegto kredītu atlikumu
• Nebankām izsniegto INK atlikuma un speciālo uzkrājumu starpības attiecība pret banku kapitālu un rezervēm

5. BANKU KAPITĀLA PIETIEKAMĪBA

Lai gan banku minimālā kapitāla pietiekamības prasība tika samazināta, banku kapitalizācijas līmenis salīdzinājumā ar iepriekšējā gada beigām nemainījās.

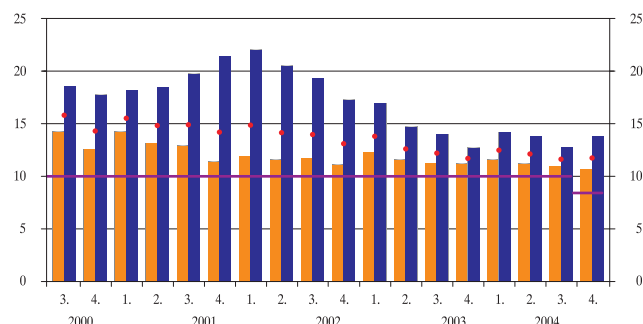
2004. gada oktobrī tika apstiprināti "Kreditistāžu likuma" grozījumi, kas paredz, ka banku KPR turpmāk, tāpat kā daudzās citās ES valstīs, nedrīkstēs būt mazāks par 8%. KPR salīdzinājumā ar 2003. gada beigām gandrīz nemainījās un 2004. gada beigās bija 11.7% (sk. 24. att.). Lielo banku KPR samazinājās, bet mazo un vidējo banku KPR nedaudz pieauga. Tādējādi 2004. gada beigās mazo un vidējo banku KPR bija 13.8% {12.7%}, bet lielo banku – 10.6% {11.2%}.

24. attēls

KPR

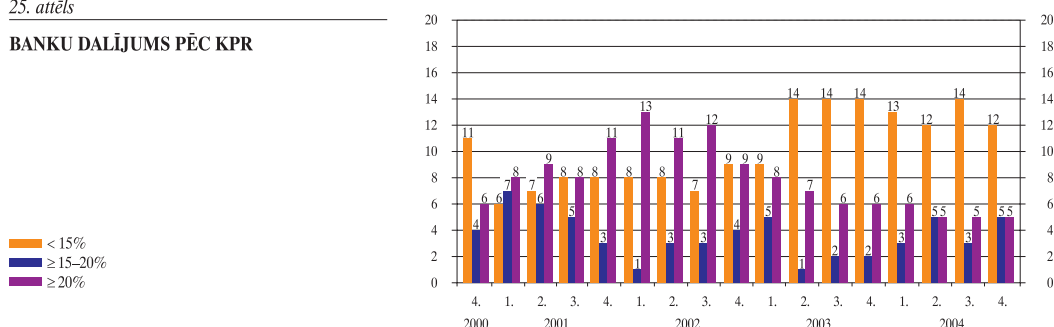
(perioda beigās; %)

■ Lielās bankas
■ Pārējās bankas
• Kopējais KPR
— Minimālā kapitāla pietiekamības prasība

25. attēls

BANKU DALĪJUMS PĒC KPR

6. BANKU PROCENTU LIKMJU RISKS

Banku pakļautība procentu likmju riskam ir ierobežota.

Procentu likmju risks ir procentu likmju pārmaiņu iespējamā nelabvēlīgā ietekme uz bankas ienākumiem un bankas ekonomisko vērtību. Tradicionālais banku procentu likmju riska avots ir t.s. pārcenošanas risks (*repricing risk*) jeb iespēja ciest zaudējumus, mainoties procentu likmēm un pastāvēt atšķirībām aktīvu, saistību un ārpusbilances pozīciju atlikušajos termiņos. Zaudējumi šajā gadījumā rodas, procentu izdevumiem pieaugot vairāk nekā procentu ienākumiem vai procentu ienākumiem samazinoties vairāk nekā procentu izdevumiem.

Viens no procentu likmju riska novērtēšanas veidiem ir t.s. pārcenošanas starpības (*repricing gap*) metodes izmantošana. Lietojot šo metodi, pret procentu likmju pārmaiņām jutīgie aktīvi (PJA) un saistības (PJS) tiek grupēti vairākos termiņa intervālos atkarībā no to atlikušā termiņa līdz pārcenošanai, kas fiksētās procentu likmes instrumentiem ir atlikušais finanšu instrumenta termiņš, bet mainīgās procentu likmes instrumentiem – atlikušais laiks līdz procentu likmju pārskatīšanai.

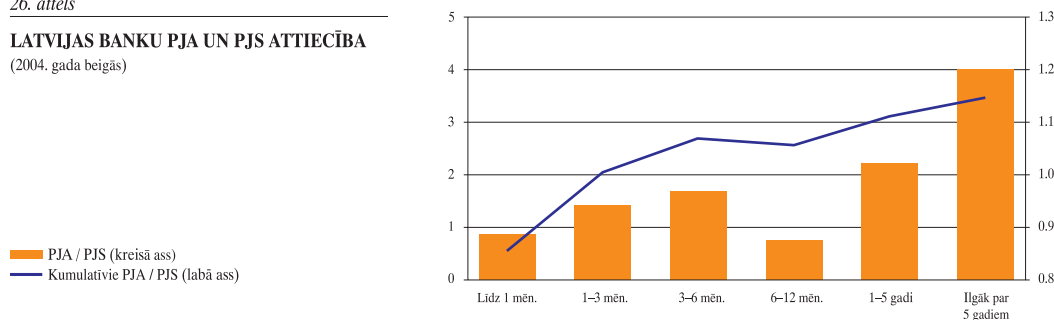
Pārcenošanas starpība (GAP) noteiktā termiņu intervālā ir PJA un PJS vērtības starpība konkrētajā termiņu intervālā. Jo lielāka ir bankas GAP, jo vairāk tā pakļauta procentu likmju riskam. Ja GAP ir pozitīva, banka cietīs zaudējumus no procentu likmju pazemināšanās, jo, tā kā PJA ir vairāk nekā attiecīgo saistību, bankas procentu ienākumi samazināsies vairāk nekā izdevumi. Savukārt, ja GAP ir negatīva, banka cietīs zaudējumus no procentu likmju pieauguma, jo, tā kā PJS ir vairāk nekā attiecīgo aktīvu, bankas procentu izdevumi pieaugs vairāk nekā ienākumi.

PJA un PJS pārcenošanas termiņstruktūra Latvijas bankās (sk. 26. att.) atspoguļo tradicionālai banku darbībai raksturīgo termiņa transformācijas funkciju, kad līdzekļi, kas piesaistīti galvenokārt īstermiņa noguldījumu veidā, tiek izmantoti, lai izsniegtu kredītus, kas lielākoties ir ilgtermiņa aktīvi.

26. attēls

LATVIJAS BANKU PJA UN PJS ATTIECĪBA

(2004. gada beigās)

Tādējādi termiņu intervālā līdz 1 mēnesim banku PJS ir vairāk nekā PJA, bet garākajos intervālos situācija ir pretēja. Vienīgais izņēmums ir termiņu intervāls 6–12 mēneši, kurā salīdzinājumā ar īsākajiem termiņu intervāliem ir ievērojami mazāks PJA apjoms. Tas skaidrojams ar samērā īsiem banku piemērotajiem procentu likmju periodiem, izsniedzot kredītus ar mainīgām procentu likmēm, jo šajā intervālā salīdzinājumā ar iepriekšējiem trim ir ievērojami mazāks kredītu apjoms.

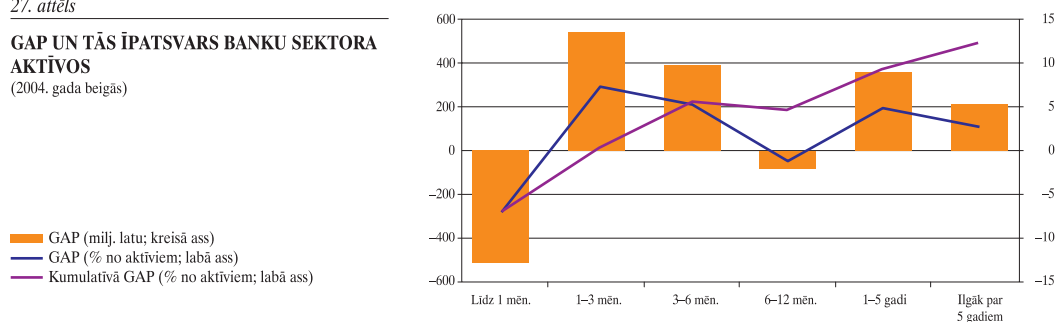
Tā kā PJA un PJS attiecība dažādos termiņu intervālos ir atšķirīga, tad, piemēram, pieaugot procentu likmēm, zaudējumi, kas radīsies tuvākā mēneša laikā, tiks kompensēti ar peļņu 1–6 mēnešus pēc procentu likmju paaugstināšanas. Tāpēc, analizējot atsevišķus termiņu intervālus, ir noderīgi aplūkot t.s. kumulatīvo jeb kopējo PJA un PJS attiecību, kas ņem vērā PJA un PJS attiecību iepriekšējos termiņu intervālos. Bankas, kas izmanto GAP metodi procentu likmju riska novērtēšanā, mēdz lietot PJA un PJS kumulatīvo 1 gada attiecību, lai noteiktu riska limitus, uzturot šo attiecību robežās no 0.9 līdz 1.1 vai no 0.8 līdz 1.2. Latvijas bankām šī attiecība bija 1.06, kas liecina par kopumā labi sabalansētu PJA un PJS termiņstruktūru un tādējādi arī par mazu banku sektora pakļautību procentu likmju riskam.

Banku kopējā PJA un PJS starpība jeb GAP dažādos termiņa intervālos svārstās no 81.7 milj. latu līdz 542.9 milj. latu jeb no 1.1% līdz 7.3% no banku aktīviem. Savukārt kumulatīvā 1 gada GAP veido 4.5% no banku aktīviem (sk. 27. att.).

27. attēls

GAP UN TĀS ĪPATSVARS BANKU SEKTORA AKTĪVOS

(2004. gada beigās)

Izmantojot GAP, iespējams aptuveni novērtēt potenciālu procentu likmju pārmaiņu ietekmi uz Latvijas banku gada peļņu¹, tādējādi nosakot Latvijas banku jutīgumu pret procentu likmju pārmaiņām.

Piemēram, procentu likmēm pieaugot par 1 procentu punktu, ienesīguma līknes paralēlas pārbīdes² gadījumā negatīvā GAP termiņu intervālā līdz 1 mēnesim gada laikā radītu zaudējumus 5.0 milj. latu apjomā, savukārt pozitīvā GAP termiņu intervālā 1–3 mēneši radītu peļņu 4.5 milj. latu apjomā (sk. 28. att.).

Procentu likmju pieauguma par 1 procentu punktu kopējā ietekme uz Latvijas bankām būtu pozitīva – tā palielinātu gada peļņu par 1.8 milj. latu jeb 0.3% no banku kopējā kapitāla un rezervēm. Attiecīgi, ja procentu likmes samazinātos par 1 procentu punktu, ienesīguma līknei pārbīdoties paralēli uz leju, kopējā banku

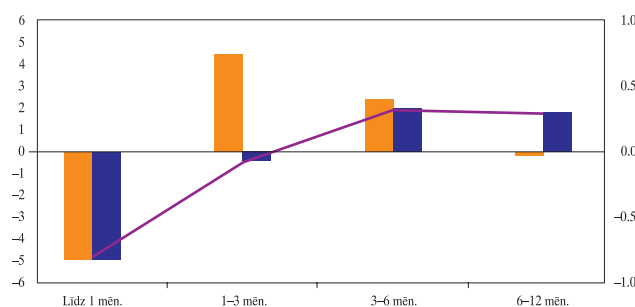
¹ Ietekme uz gada peļņu katrā termiņu intervālā tiek aprēķināta, reizinot šā intervāla GAP ar procentu likmju pārmaiņas lielumu un konkrētā termiņu intervāla koeficientu, kas raksturo gada daļu, kad šā intervāla GAP būs aktīva. Koeficienta aprēķinā pieņemts, ka pārcenošana notiks intervāla vidū. Tā, piemēram, 3–6 mēnešu intervāla koeficientu aprēķina šādi: $(12 - 0.5 \times (3 + 6)) / 12 = 0.625$. Kopējā ietekme uz gada peļņu ir pirmo četru termiņu intervālu ietekmju summa.

² Ienesīguma līknes paralēla pārbīde nozīmē, ka visu termiņu gada procentu likmes mainās par vienādu procentu punktu skaitu.

28. attēls

**JUTĪGUMA ANALĪZE: PROCENTU LIKMJU
PIEAUGUMA PAR 1 PROCENTU PUNKTU
IETEKME UZ LATVIJAS BANKU
GADA PEĻŅU**

■ Ietekme (milj. latu; kreisā ass)
■ Kumulatīvā ietekme (milj. latu; kreisā ass)
— Kumulatīvā ietekme (% no kapitāla un rezervēm;
labā ass)

gada peļņa samazinātos par 1.8 milj. latu.¹ Šis samērā mazais banku jutīgums pret procentu likmju pārmaiņām liecina par kopumā ierobežotu banku pakļautību procentu likmju riskam.

Galvenais banku procentu likmju risku ierobežojošais faktors ir kredītu izsniegšana ar mainīgajām procentu likmēm. Tādējādi tirgus procentu likmju pārmaiņas tiek iecenotas banku izsniegto kredītu procentu likmēs samērā īsā laikā. 2004. gada beigās to Latvijas banku izsniegto kredītu atlikums, kuru atlikušais termiņš līdz pārcenošanai bija termiņu intervālā līdz 6 mēnešiem, veidoja 83.5% no kopējā kredītu atlikuma. Šādu kredītu lielā īpatsvara dēļ termiņu intervālos 1–3 un 3–6 mēneši ir pozitīvas pārcenošanas starpības, kas ir pietiekami lielas, lai kompensētu bankām parasti negatīvo īsākā termiņu intervāla pārcenošanas starpību.

Tāču jāņem vērā, ka procentu likmju risku, no kura bankas atbrīvojas, izsniedzot kredītus ar mainīgajām procentu likmēm, uzņemas banku klienti.

7. BANKU VALŪTAS RISKS

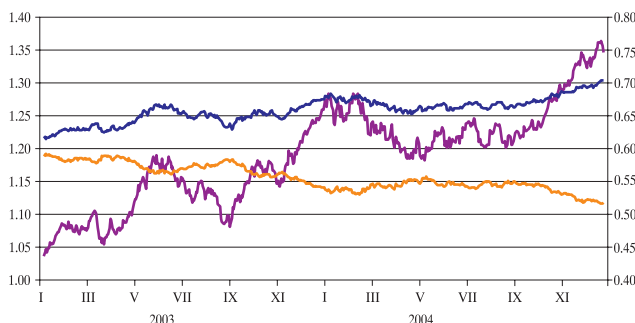
Tiešais valūtas risks kopumā bija zemāks nekā 2004. gada 1. pusgadā.

Pēc samērā mierīgi aizvadītā 2004. gada 1. pusgada, sākot ar septembri, valūtas tirgū atsākās ASV dolāra vērtības samazināšanās tendence, kas turpinājās līdz pat 2004. gada beigām. Latam 2004. gadā vēl arvien esot piesaistītam pie SDR valūtu groza, ASV dolāra kurss attiecībā pret latu noslīdēja līdz viszemākajai vērtībai pēdējo deviņu gadu laikā, bet eiro kurss attiecībā pret latu, gada beigās pārsniedzot 0.7, sasniedza tā pastāvēšanas vēsturē augstāko vērtību (sk. 29. att.).

29. attēls

VALŪTAS KURSU DINAMIKA

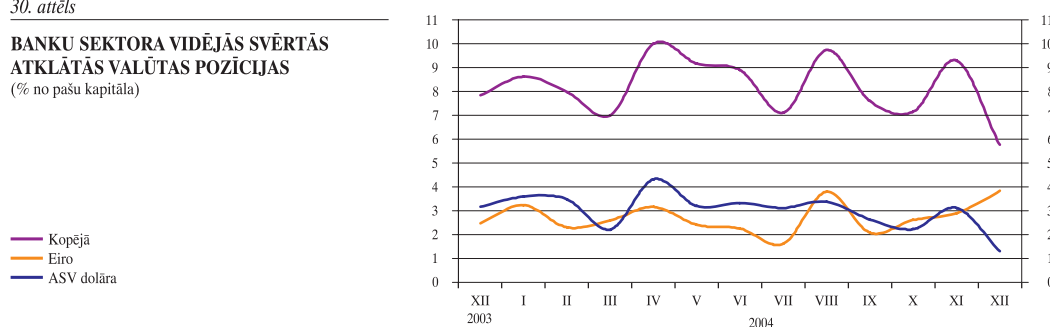
— EUR/USD (kreisā ass)
— EUR/LVL (labā ass)
— USD/LVL (labā ass)

Kā jau bija gaidāms, sakarā ar lata piesaistes maiņu no SDR valūtu groza uz eiro vairākums banku gada nogalē būtiski samazināja atklātās valūtas pozīcijas ASV dolāros (sk. 30. att.), lai samazinātu risku, pieaugot ASV dolāra kursa attiecībā pret latu svārstībām pēc lata piesaistes eiro. Tādējādi banku kopējā atklātā valūtas pozīcija saruka līdz 5.8% no pašu kapitāla.

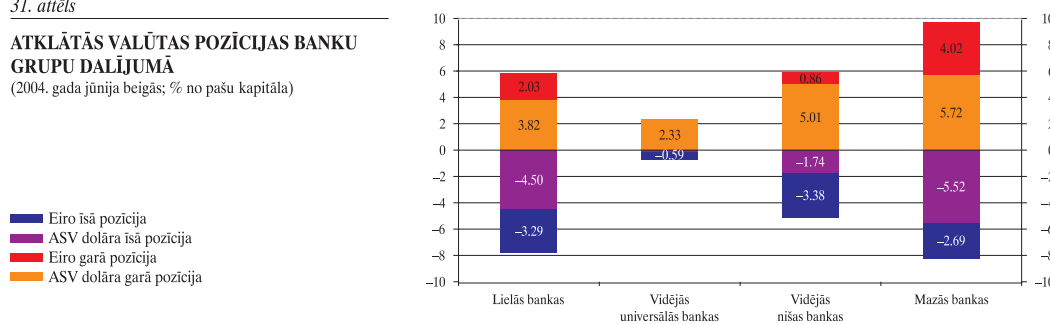
¹ Tā kā aprēķini balstās uz GAP metodi, tie neņem vērā procentu likmju radīto ietekmi uz banku ekonomisko vērtību un par pamatu ņem banku kopsavilkuma bilances struktūru 2004. gada beigās.

30. attēls

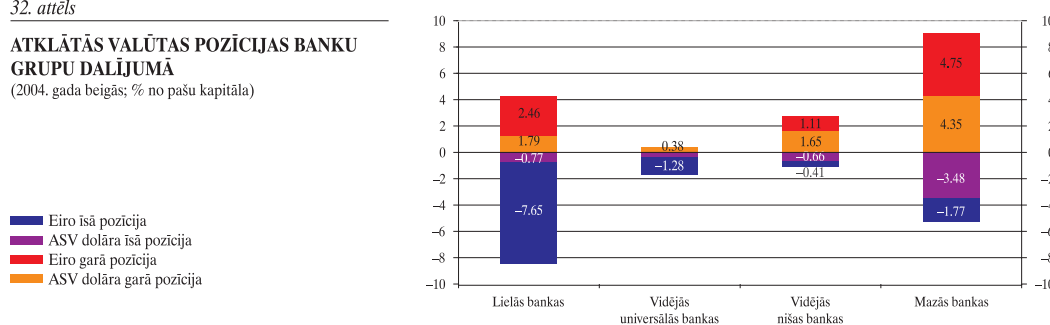
**BANKU SEKTORA VIDĒJĀS SVĒRTĀS
ATKLĀTĀS VALŪTAS POZĪCIJAS**
(% no pašu kapitāla)

ASV dolāra atklātās pozīcijas samazinājums bija raksturīgs lielajās un vidējās bankās, bet mazajās bankās šāda tendence bija vērojama mazāk (sk. 31. un 32. att.).

31. attēls

**ATKLĀTĀS VALŪTAS POZĪCIJAS BANKU
GRUPU DALĪJUMĀ**
(2004. gada jūnija beigās; % no pašu kapitāla)

32. attēls

**ATKLĀTĀS VALŪTAS POZĪCIJAS BANKU
GRUPU DALĪJUMĀ**
(2004. gada beigās; % no pašu kapitāla)

Savukārt eiro atklātās pozīcijas, ar kurām saistītais valūtas risks pēc lata piesaistes maiņas būtu ierobežots lata kursa pret eiro pieļaujamo svārstību ($\pm 1\%$) robežās, gada beigās pieauga. Visvairāk tas bija vērojams lielajās bankās. Taču kopumā gan banku kopējās atklātās valūtas pozīcijas, gan atsevišķo valūtu atklātās pozīcijas joprojām bija samērā zemas.

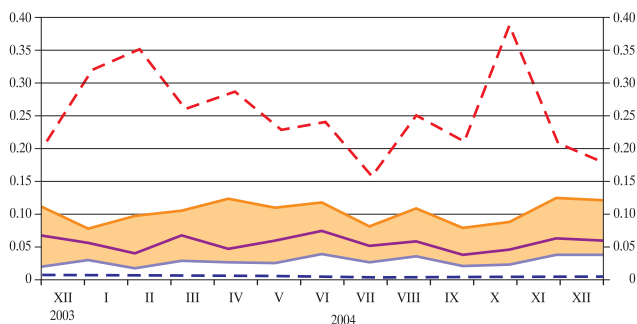
Valūtas riska kvantitatīvā rādītāja VaR¹ (*Value-at-Risk*) rezultāti liecina, ka **kopumā 2004. gada 2. pusgadā banku valūtas risks bija zemāks nekā 1. pusgadā**, taču gada beigās tam bija tendence pieaugt (sk. 33. un 34. att.). Tomēr jāņem vērā, ka šis rādītājs balstās uz vēsturiskajām dažādo valūtu kursu svārstībām un to savstarpējām korelācijām. Tādējādi VaR pieaugums gada beigās daļēji skaidrojams arī ar to, ka, bankām gatavojoties lata piesaistes maiņai un samazinot ASV dolāra atklātās pozīcijas, mazinājās risku kompensējošais efekts, ko 2004. gadā, kad lats bija

¹ VaR vērtība atspoguļo maksimālos gaidāmos zaudējumus noteiktā laika posmā ar noteiktu varbūtību. 1% 10 dienu VaR no valūtas kursa svārstībām nozīmē, ka nākamā 10 dienu laikā pastāv tikai 1% varbūtība, ka zaudējumi no valūtas kursa svārstībām pārsniedz VaR vērtību. Šajā pārskatā VaR tika iegūts, balstoties uz individuālo banku atklātajām valūtas pozīcijām katra mēneša beigās. Aprēķinos izmantotas vēsturiskās ikdienas valūtas kursa svārstības viena gada laikā pirms VaR novērtējuma datuma (attiecīgā mēneša pēdējās dienas).

33. attēls

VALŪTAS RISKS: 1% 10 DIENU VaR NO VALŪTAS KURSA SVĀRSTĪBĀM LATVIJAS BANKĀS
(% no kapitāla un rezervēm)

— Maksimālais
— 3. kvartile
— Mediāna
— 1. kvartile
— Minimālais

34. attēls

VALŪTAS RISKS: 1% 10 DIENU VaR NO VALŪTAS KURSA SVĀRSTĪBĀM KOPĀ¹ BANKĀS

— Tūkstošos latu (kreisā ass)
— No kapitāla un rezervēm (%; labā ass)

¹Jāņem vērā apstāklis, ka VaR Latvijas bankām iegūts, summējot atsevišķo banku VaR. Kopējais banku VaR ir mazāks, jo atsevišķo banku VaR nav pilnībā pozitīvi korelēti.

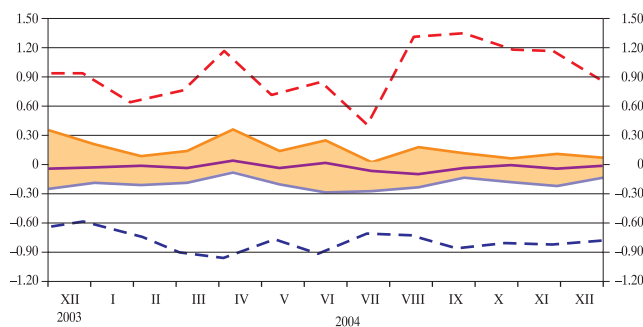
piesaistīts SDR valūtu grozam, radija eiro un ASV dolāra kursa attiecībā pret latu svārstību pretējais virziens.

Tā kā pēc lata piesaistes eiro galvenais banku valūtas riska avots būs to ASV dolāra atklātās valūtas pozīcijas, nozīmīgs banku valūtas riska rādītājs ir to jutīgums pret ASV dolāra kursa svārstībām (sk. 35. un 36. att.). 2. pusgada beigās, bankām samazinot savas atklātās pozīcijas ASV dolāros, to jutīgums pret ASV dolāra kursa svārstībām samazinājās.

35. attēls

BANKU JUTĪGUMS PRET ASV DOLĀRA KURSA SAMAZINĀŠANOS ATTIECĪBĀ PRET LATU PAR 10%
(peļņas un zaudējumu attiecība pret kapitālu un rezervēm; %)

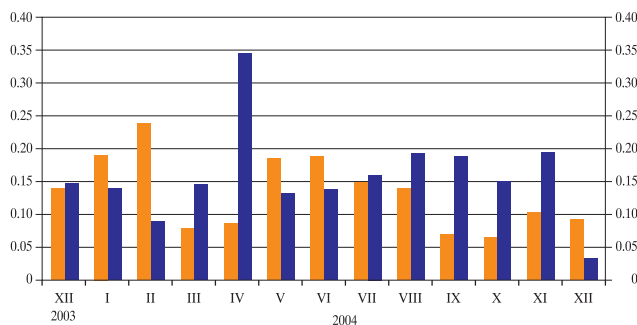
— Maksimālais
— 3. kvartile
— Mediāna
— 1. kvartile
— Minimālais

36. attēls

BANKU JUTĪGUMS PRET ASV DOLĀRA KURSA SVĀRSTĪBĀM
(zaudējumu attiecība pret kapitālu un rezervēm; %)

— ASV dolāra kurss attiecībā pret latu samazinās par 10%
— ASV dolāra kurss attiecībā pret latu pieaug par 10%

Tādējādi var secināt, ka kopumā 2. pusgadā banku valūtas risks mazinājās un bankas mainīja savu atklāto valūtas pozīciju struktūru, piemērojot to lata piesaistei eiro.

8. BANKU LIKVIDITĀTE

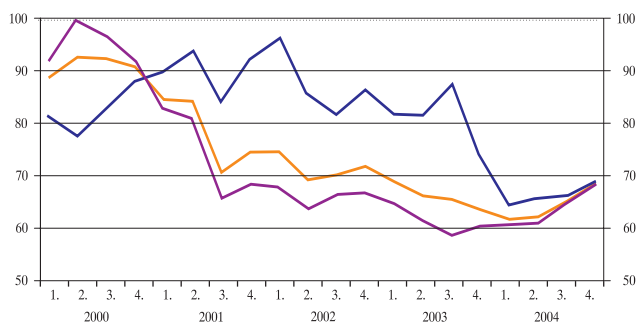
Banku likviditātes rādītāji uzlabojās.

Banku likviditātes rādītāji joprojām ievērojami pārsniedza Finanšu un kapitāla tirgus komisijas noteikto minimālo līmeni (30%¹) un pat nedaudz palielinājās: 2004. gada beigās banku likviditātes rādītājs bija 58.1% {57.9%}. Īstermiņa likviditātes rādītājs² arī pieauga un 2004. gada beigās bija 68.7% {61.8%} (sk. 37. att.). Likvido aktīvu³ īpatsvars banku aktīvos 2004. gada beigās sasniedza 33.7% {33.5%} (sk. 38. att.), lai gan turpinājās straujš nebankām izsniegto kredītu pieaugums. Likvido aktīvu kāpumu veicināja prasību pret kredītiestādēm (galvenokārt ārvalstu) straujš kāpums, kā arī banku pieprasījuma noguldījumu atlikuma pieaugums Latvijas Bankā. Šo pieaugumu veicināja Latvijas Bankas padomes lēmums ar 2004. gada 24. jūliju palielināt rezervju normu no 3% uz 4%. Likviditātes rādītāja uzlabošanās pozitīvi ietekmēja arī būtiska pieprasījuma saistību pret bankām samazināšanās. Saskaņā ar "Banku obligāto rezervju prasību aprēķināšanas un izpildes noteikumu" grozījumiem ar 2005. gada 24. janvāri obligāto rezervju bāzē tiek ietvertas banku saistības pret ārvalstu bankām un ārvalstu centrālajām bankām ar noteikto termiņu vai brīdinājuma termiņu par izņemšanu līdz 2 gadiem. Tādējādi vairākas bankas, kas izmanto ārvalstu kredītiestāžu finansējumu, pārstrukturēja savas saistības no īstermiņa saistībām uz saistībām ar termiņu ilgāku par 2 gadiem. Tāpēc 2004. gada beigās saistību pret bankām ar termiņu ilgāku par 2 gadiem īpatsvars kopējās banku saistībās pieauga līdz 53.0% {29.3%}. Aplūkojot īstermiņa likviditātes rādītāju valūtu dalījumā, redzams, ka latu un ārvalstu valūtu likviditātes rādītāji izlīdzinājās.

37. attēls

BANKU ĪSTERMIŅA LIKVIDITĀTES RĀDĪTĀJS (%)

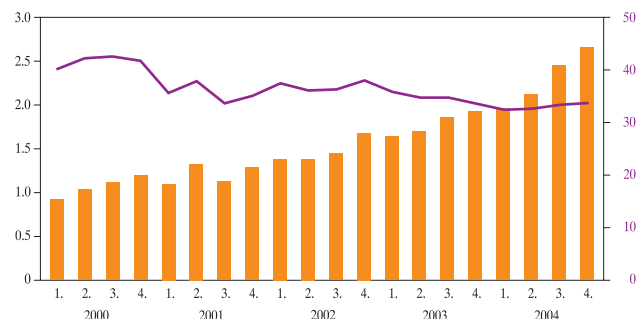
— Kopā
— Latos
— Ārvalstu valūtā

38. attēls

LIKVIDIE AKTĪVI UN TO ĪPATSVARŠ AKTĪVOS (mljrd. latu)

— Likvidie aktīvi (mljrd. latu; kreisā ass)
— Likvido aktīvu īpatsvars (%; labā ass)

Attīstoties kredītišanai, nebankām izsniegto kredītu un nebanku noguldījumu atlikumu attiecība 2004. gada beigās sasniedza 85.9% {80.3%}. Darījumiem ar rezidentiem šī attiecība gada beigās bija 161.9% {152.8%}. Daļu no kredītiem bankas finansēja no ārvalstu banku aizdevumiem, nelielā apjomā – no nerezidentu nebanku noguldījumiem.

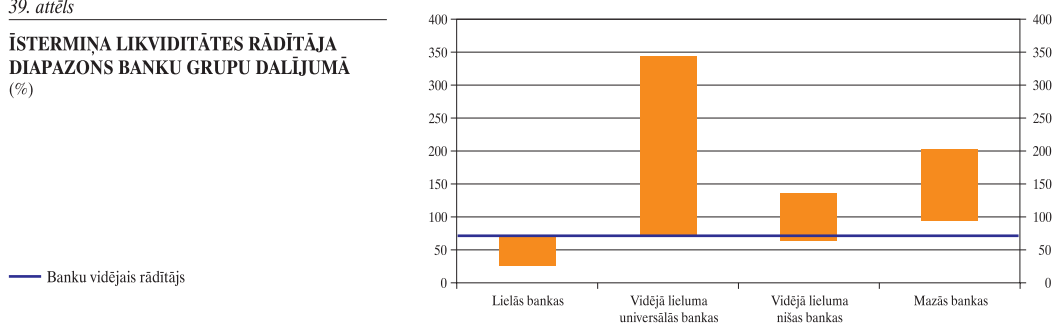
¹ Aktīvi ar atlikušo atmaksas vai pārdošanas termiņu īsāku par 30 dienām nedrīkst būt mazāki par 30% no saistību ar atlikušo termiņu 30 dienas kopsummas.

² Īstermiņa likviditātes rādītājs = likvidie aktīvi/pieprasījuma saistības (pret bankām un nebankām) x 100.

³ Likvidie aktīvi = nauda kasē + prasības pret centrālajām bankām un citām kredītiestādēm + centrālo valdību parāda vērtspapīri ar fiksētu ienākumu.

39. attēls

ĪSTERMIŅA LIKVIDITĀTES RĀDĪTĀJA DIAPAZONS BANKU GRUPU DALĪJUMĀ (%)

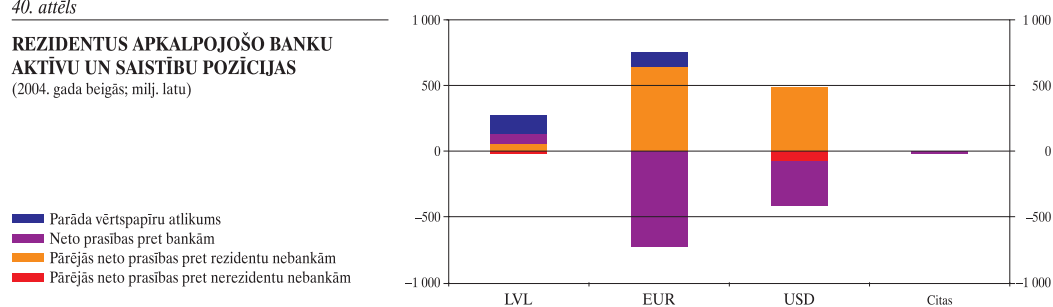

Kreditēšanas attīstību papildus veicināja arī augošais banku kapitāls, banku akcionāriem ieguldot līdzekļus tālākā banku attīstībā – 2004. gadā banku apmaksātais kapitāls palielinājās par 24.7%.

Aplūkojot īstermiņa likviditātes rādītāja diapazonu banku grupu dalījumā (sk. 39. att.), redzams, ka lielāks likviditātes risks ir lielajām un atsevišķām vidējām bankām. Šīs bankas aktīvi nodarbojas ar rezidentu nebanku kreditēšanu. Tomēr jāatzīmē, ka 2. pusgadā vairākas vidējās universālās bankas būtiski uzlaboja likviditātes rādītājus.

40. attēls

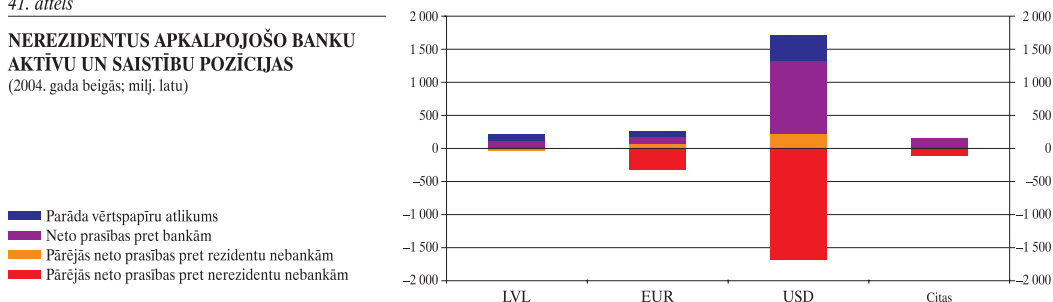
REZIDENTUS APKALPOJOŠO BANKU AKTĪVU UN SAISTĪBU POZĪCIJAS (2004. gada beigās; milj. latu)

Analizējot aktīvu un saistību neto pozīcijas, var secināt, ka rezidentus apkalpojošās bankas¹ (sk. 40. att.) piesaista resursus starpbanku tirgū ārvalstīs un izmanto tos galvenokārt rezidentu nebanku kreditēšanai. Liela daļa (67.3%) no piesaistītajiem starpbanku resursiem ir no mātesbankām. Tiek piesaistīti arī ilgtermiņa sindicētie kredīti no ārvalstu bankām un kredīti no Rietumeiropas valstu attīstības bankām. Salīdzinājumā ar 2003. gadu strauji pieauga rezidentu nebanku neto pozīcija eiro aktīvos, ko noteica eiro izsniegto kredītu atlikuma kāpums. Atkarība no ārvalstu banku finansējuma nedaudz palielinājās. Savukārt nerezidentus apkalpojošās bankas galvenokārt resursus piesaista ASV dolāros no nerezidentu nebankām, un to lielāko daļu izvieto ārvalstu bankās vai arī vērtspapīros (sk. 41. att.). Neliela nerezidentu noguldījumu daļa tika izmantota arī rezidentu kreditēšanai, un salīdzinājumā ar

41. attēls

NEREZIDENTUS APKALPOJOŠO BANKU AKTĪVU UN SAISTĪBU POZĪCIJAS (2004. gada beigās; milj. latu)

¹ Bankas grupētas pēc nerezidentu noguldījumu atlikuma īpatsvara banku pasīvos: ja tas pārsniedz 20%, banka tiek pieskaitīta pie nerezidentus apkalpojošām bankām, ja tas ir mazāks par 20% – pie rezidentus apkalpojošām bankām.

2003. gadu tā samazinājās. Tātad ar nerezidentu noguldījumiem saistītais likviditātes risks ir neliels, jo lielāka šo līdzekļu daļa tiek izvietota korespondentkontos ārvalstu bankās un vērtspapīros.

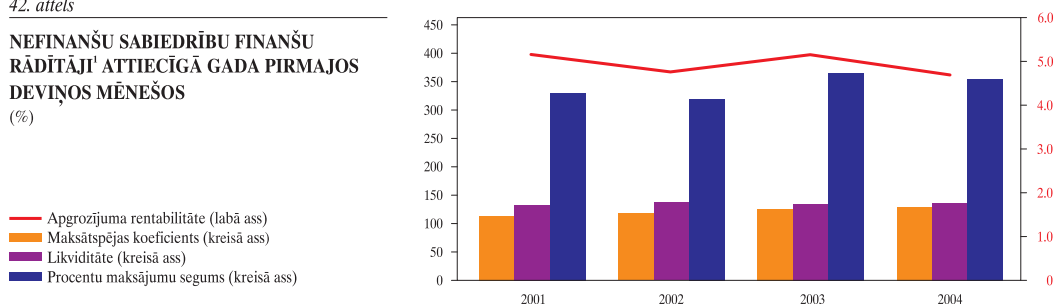
9. FINANSIĀLĀ IEVAINOJAMĪBA

Pieaugot ražošanas un administratīvajām izmaksām, nefinanšu sabiedrību rentabilitāte nedaudz samazinājās, tomēr 3. ceturksnī jau nedaudz pārsniedza iepriekšējā gada atbilstošā perioda rādītāju.

Saskaņā ar operatīvajiem datiem 2004. gada pirmajos deviņos mēnešos banku kredītporfeļos dominējošo nozaru – tirdzniecības, operāciju ar nekustamo īpašumu, nomas un citas komercdarbības un apstrādes rūpniecības – rentabilitāte nedaudz atpalika no iepriekšējā gada atbilstošajā periodā sasniegtā augstā līmeņa. Apgrozījuma pieaugums kļuva straujāks, taču izmaksu kāpums vairākās jomās neļāva sasniegt iepriekšējos rentabilitātes rādītājus. Izmaksas palielināja degvielas cenu, elektroenerģijas tarifu, darba algu, no eiro zonas importēto preču cenu kāpums un strauji augošās būvniecības izmaksas. Tomēr 3. ceturksnī rentabilitāte jau nedaudz pārsniedza iepriekšējā gada atbilstošajā periodā sasniegto. Kopumā nefinanšu sabiedrību vidējā rentabilitāte 2004. gada pirmajos deviņos mēnešos samazinājās par 0.5 procentu punktiem (līdz 4.7%; sk. 42. att.). Procentu maksājumu apjoms auga straujāk nekā nefinanšu sabiedrību peļņa, tāpēc nedaudz saruka to segums, taču tas saglabājās stabili augstā līmenī, peļņai vairāk nekā trīs reizes pārsniedzot procentu maksājumu apjomu. Salīdzinājumā ar 2003. gada 3. ceturksni vairākumā nozaru maksāspējas rādītāji uzlabojās un parāda līmenis 2004. gada pirmo triju ceturkšņu laikā kritās, taču kopējais parāda līmenis nedaudz pieauga, jo palielinājās tirdzniecības nozares saistības.

42. attēls

NEFINANŠU SABIEDRĪBU FINANŠU RĀDĪTĀJI¹ ATTIECĪGĀ GADA PIRMAJOS DEVIŅOS MĒNEŠOS (%)

¹ Maksāspējas koeficients ir parāda attiecība pret pašu kapitālu; likviditāte ir apgrozāmo līdzekļu attiecība pret īstermiņa saistībām; procentu maksājumu segums ir peļņas attiecība pret procentu maksājumiem; apgrozījuma rentabilitāte ir peļņas pirms nodokļiem attiecība pret apgrozījumu.

Pēc lata piesaistes maiņas palielinājās valūtas risks mājāsaimniecībām, kuras saņēmušas ilgtermiņa kredītus ASV dolāros.

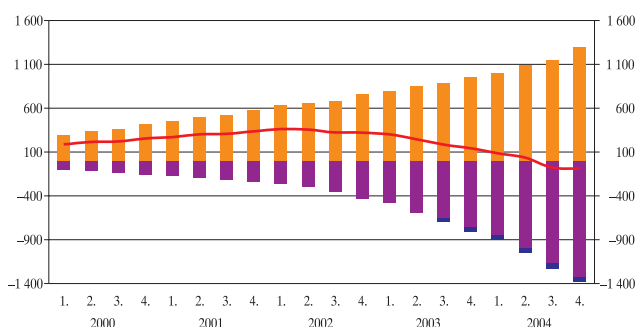
2004. gada 2. pusgadā mājāsaimniecību neto finanšu pozīcija turpināja samazināties un kļuva negatīva, t.i., mājāsaimniecību saistības pret kredītiestādēm, līzings kompānijām un krājaizdevu sabiedrībām pārsniedza noguldījumu apjomu (sk. 43. att.). Mājāsaimniecību parāds, ko veidoja saistības pret kredītiestādēm, līzings kompānijām un krājaizdevu sabiedrībām, 2004. gada beigās bija par 70.7% lielāks nekā 2003. gada beigās un sasniedza 18.7% {12.8%} no IKP (sk. 44. att.). Savukārt procentu maksājumi saglabājās ļoti zemā līmenī un nepārsniedza 1% no IKP. 2004. gadā tie bija par 54.4% lielāki nekā 2003. gadā, un līdz ar tālāku parāda kāpumu gaidāms to straujāks pieaugums. Lai gan parāda un procentu maksājumu līmenis bija samērā zems, tā pieaugums liecina, ka riski šajā segmentā palielinās. Īpaša uzmanība vel-

tāma mājsaimniecību parāda valūtu struktūrai (sk. sadaļu "Banku kredītrisks") un tam, ka lielākā daļa kredītu izsniegta ar mainīgām procentu likmēm. Ņemot vērā lata piesaistes maiņu no SDR valūtu groza uz eiro ar 2005. gada 1. janvāri, kas var palielināt lata un ASV dolāra kursa savstarpējās svārstības, augsts ASV dolāra īpatsvars kopējos mājsaimniecībām izsniegtajos kredītos nozīmē valūtas riska pieaugumu tām mājsaimniecībām, kuru ienākumi nav šajā valūtā. Tomēr jāatzīmē, ka ASV dolāra īpatsvars mājsaimniecībām izsniegto kredītu atlikumā pakāpeniski samazinās. Lielākas kredītņēmēju daļas augstie ienākumi ļaus absorbēt iespējamu valūtas kursa kāpumu. Riskus samazina arī tas, ka, samaksājot bankai noteiktu komisijas naudu, klients nepieciešamības gadījumā var mainīt kredīta valūtu vai arī pagarināt kredīta atmaksas termiņu, samazinot mēneša maksājumus. Augstas konkurences apstākļos ir arī iespējas pārfinansēt kredītu kādā citā bankā, kas piedāvā izdevīgākus kredīta nosacījumus. Tāpēc bāzes likmes kāpuma negatīvais efekts Latvijā ir ierobežots.

43. attēls

MĀJSAIMNIECĪBU FINANŠU AKTĪVI UN SAISTĪBAS PRET KREDĪTIESTĀDĒM, LĪZINGA KOMPĀNIJĀM UN KRĀJAIZDEVU SABIEDRĪBĀM
(perioda beigās; milj. latu)

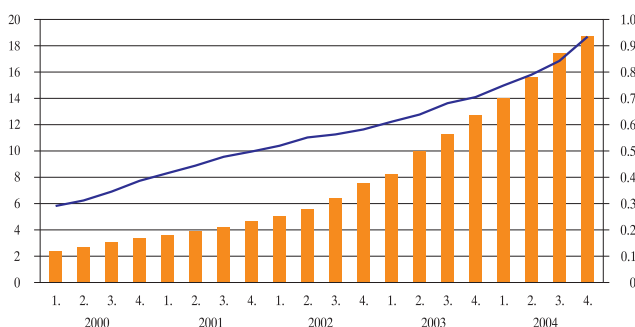
■ Noguldījumi
■ Līzings
■ Kredīti
— Neto

44. attēls

MĀJSAIMNIECĪBU PARĀDS¹ UN PROCENTU MAKSĀJUMI²
(% no IKP)

■ Kopējais mājsaimniecību parāds
— Mājsaimniecību gada procentu maksājumi (labā ass)

¹ Kredītiestādēm, līzinga kompānijām un krājaizdevu sabiedrībām.

² Kredītiestādēm un krājaizdevu sabiedrībām.

10. LĪZINGA KOMPĀNIJAS

Palielinās transportlīdzekļu līzings, savukārt nekustamā īpašuma un patēriņa preču līzings samazinās.

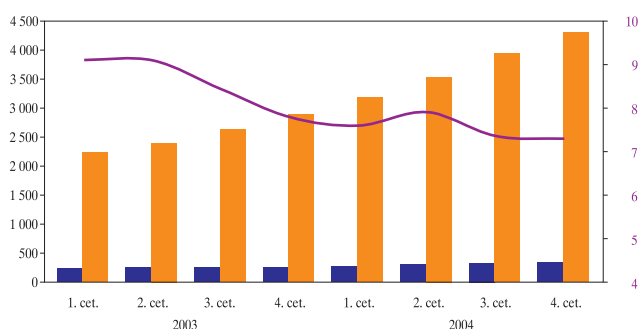
2004. gada 2. pusgadā līzinga kompānijas turpināja attīstīt savus pakalpojumus un asas konkurences apstākļos izmantoja dažādas tirgvedības stratēģijas, lai piesaistītu klientus. Procentu likmes sāka pakāpeniski palielināties, kas radīja papildu problēmas, lai saglabātu sasniegto nozares attīstības tempu. Pēc Latvijas Līzinga devēju asociācijas sniegtajiem datiem, līzinga un faktūrkreditēšanas portfelis 2004. gada beigās sasniedza 404.1 milj. latu. Savukārt finanšu līzinga un faktūrkreditēšanas portfelis, kas pielīdzināms banku kredītiem, sasniedza 338.7 milj. latu. Visvairāk (par 82.3%) pieauga faktūrkreditēšanas portfelis. Finanšu līzings palielinājies mērenāk (par 9.3%). Līzinga kompāniju sniegto kredītiem pielīdzināmo pakalpojumu īpatsvars attiecībā pret banku un līzinga kompāniju aizdoto līdzekļu kopējo apjomu turpināja samazināties (sk. 45. att.), taču sarukuma temps bija ļoti mērens.

45. attēls

**LĪZINGA KOMPĀNIJU UN BANKU
IZSNIEGTO AIZDEVUMU ATLIKUMU
UN LĪZINGA KOMPĀNIJU AIZDOTO
LĪDZEKĻU ATLIKUMA ĪPATSVARS KOPĒJĀ
KREDĪTU ATLIKUMĀ**

(milj. latu; %)

- Banku izsniegto kredītu atlikums (kreisā ass)
■ Līzinga kompāniju aizdoto līdzekļu atlikums (kreisā ass)
— Līzinga kompāniju aizdoto līdzekļu atlikuma īpatsvars
 izsniegtajos kredītos (labā ass)

Līzinga portfeļa diversifikācijas pakāpe joprojām bija augsta. Lielākās līzinga ņēmējas – transporta, glabāšanas un sakaru nozares – īpatsvars līzinga portfelī bija 23.1%, apstrādes rūpniecības un tirdzniecības nozares komersantiem tika izsniegti pa 16.2% no kopējā līzinga portfeļa. Pārējo nozaru īpatsvars līzinga portfelī nepārsniedza 10%. Gandrīz visās nozarēs līzinga pakalpojumus sāka izmantot arvien plašāk: strauji pieauga līzinga darījumi ar būvniecības, viesnīcu un restorānu nozares komersantiem, elektroenerģijas, gāzes un ūdensapgādes komersantiem. Savukārt transportam, glabāšanai un sakariem, lauksaimniecībai un tirdzniecībai sniegto līzinga pakalpojumu apjoms auga daudz mērenāk. Lai gan līzinga portfeļa straujš pieaugums gandrīz visās nozarēs saistāms ar lielāku konkurenci starp līzinga kompānijām, kuras attīsta savus pakalpojumus un piedāvā tos lētāk, līzinga portfeļa pieaugums nozaru dalījumā atspoguļo arī šo nozaru strauju attīstību. Tas savukārt nosaka to pieprasījumu pēc līzinga kompāniju piedāvātajiem pakalpojumiem. Līzinga pakalpojumu mājāsaimniecībām īpatsvars kopējā līzinga portfelī samazinājās (līdz 13.8%). Tas saistīts ar hipotekārās un patēriņa kreditēšanas attīstību bankās un līzinga kompāniju pārorientēšanos uz citiem pakalpojuma veidiem, t.sk. vieglo automobiļu iegādes kreditēšanu.

Līzinga portfeļa pieaugums nozaru dalījumā daļēji atspoguļo arī līzinga portfeļa dalījumu pēc aktīvu veida. Tāpat kā iepriekšējos periodos, 2004. gada beigās visvairāk (40.2%) līzinga pakalpojumi tika izmantoti, iegādājoties vieglos automobiļus. Liels līzinga apjoms izmantots arī komerciālā transporta iegādei (23.5%). Visstraujāk 2004. gadā pieauga līzinga portfeļa apjoms dzelzceļa, jūras un gaisa transportlīdzekļu iegādei – līzinga portfelis palielinājās gandrīz sešas reizes (līdz 5.4% {0.9%}). Tādējādi 2004. gada beigās transportlīdzekļu līzings sasniedza 63.7% no kopējā līzinga portfeļa. Samazinājās patēriņa preču un nekustamā īpašuma līzinga īpatsvars kopējā līzinga portfelī – salīdzinājumā ar 2003. gadu nekustamā īpašuma īpatsvars līzinga portfelī samazinājās no 10.3% līdz 3.0%, bet patēriņa preču īpatsvars – no 3.0% līdz 0.9%. 2004. gadā ļoti strauji attīstījās hipotekārā kreditēšana un patēriņa kreditēšana bankās, pieauga kredītkaršu kredīta atlikums, turklāt bankas izmantoja dažādas agresīvas tirgvedības stratēģijas, lai piesaistītu jaunus klientus un aicinātu esošos izmantot minētos banku pakalpojumus. Taču līzinga kompānijām joprojām ir plašas iespējas piedāvāt banku kreditēšanu papildinošus pakalpojumus.

11. MAKSĀJUMU SISTĒMAS

Latvijas Bankas starpbanku automatizētā maksājumu sistēma (SAMS) stabili saglabā sistēmisko nozīmību finanšu tirgus maksājumu apstrādē, savukārt Latvijas Bankas elektroniskā klīringa sistēmas (EKS) nozīmība pieauga, 2004. gada sākumā ieviešot otro norēķinu ciklu.

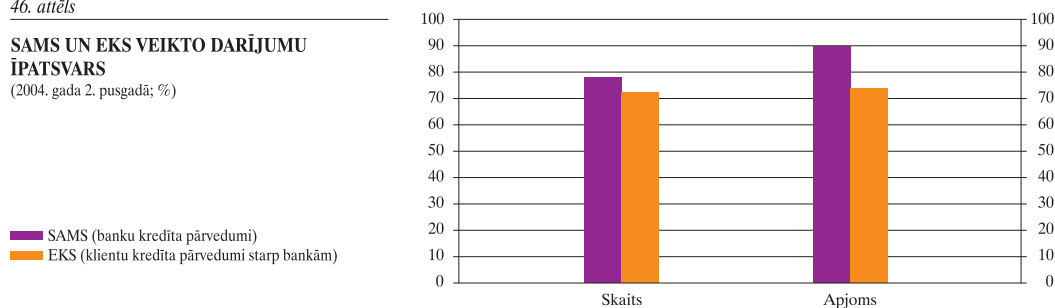
SAMS un EKS nozīmību kopējā maksājumu infrastruktūrā raksturo katras sistēmas apgrozījums attiecīgajā nacionālās maksājumu sistēmas segmentā – finanšu sektora

maksājumos un neliela apjoma klientu maksājumos. Novērtējot sistēmas pēc starptautiskiem pārraudzības kritērijiem, 2003. gada beigās SAMS tika klasificēta kā sistēmiski nozīmīga un EKS – kā sistēmiski ievērojama sistēma, kā arī tika sniegts atzinums, ka abu sistēmu darbība ir droša un efektīva. Arī 2004. gada 2. pusgadā sistēmu apgrozījuma rādītāji (sk. 46. att.) liecināja par abu sistēmu būtisko lomu latos veiktajos maksājumos. SAMS veikto starpbanku maksājumu skaits bija 77.8% (26.6 tūkst.) un apjoms – 90.0% (14.6 mljrd. latu) no starpbanku kredīta pārvedumiem latos. Pārējo daļu veidoja Latvijas banku savstarpējie kredīta pārvedumi, izmantojot banku norēķinu kontus citās rezidentu bankās. EKS attiecīgi tika veikti 72.5% (8.9 milj.) un 73.6% (3.7 mljrd. latu) no klientu starpbanku maksājumiem. Atlikušo daļu noteica atsevišķu Latvijas banku savstarpējie bruto norēķini par klientu kredīta pārvedumiem.

46. attēls

SAMS UN EKS VEIKTO DARĪJUMU ĪPATSVARS

(2004. gada 2. pusgadā; %)

SAMS un EKS nozīmība latos veiktajos maksājumos norāda, ka abas sistēmas kopumā veido Latvijas maksājumu sistēmas kodolu. Tādējādi abu sistēmu stabilitāte galvenokārt nosaka arī kopējās maksājumu sistēmas stabilitāti.

2004. gada 2. pusgadā abās sistēmās kopā apstrādāto maksājumu apjoms bija 22.6 mljrd. latu, t.i., sešas reizes pārsniedza IKP apjomu. Maksājumu sistēmas ir būtiska tautsaimniecības sastāvdaļa, un to raita darbība paātrina tautsaimniecības attīstības tempu, kā arī ilgtermiņā ietekmē bezskaidrās naudas rādītāju pieaugumu. Finanšu stabilitātes kontekstā maksājumu sistēmām svarīgi nodrošināt tādu maksājumu apstrādes procesa kvalitāti, kurā finanšu sektors spējīgs izturēt šokus, nepieļaujot tālākus domino efekta procesus, kas kavētu noguldījumu izmantošanu investīcijām un tautsaimniecības darījumu apstrādi.

2. ielikums. Domino efekta indikatori maksājumu sistēmu jomā: koncentrācijas rādītājs un norēķina efektivitāte

Svarīgākais risks maksājumu sistēmu jomā ir sistēmiskais risks. Sistēmiskais risks ir risks, ka viena maksājumu sistēmas dalībnieka nespēja segt savas norēķinu saistības vai sistēmas darbības pārtraukumi var izraisīt domino efektu, t.i., cita dalībnieka nespēju segt savas norēķinu saistības sistēmā. Sistēmiskā riska avots var būt jebkurš finanšu risks (kreditrisks vai likviditātes risks, kā arī operacionālais vai juridiskais risks), kam pakļauti maksājumu sistēmu dalībnieki. Domino efektu raksturo koncentrācijas rādītājs un norēķina efektivitāte.

Maksājumu sistēmu kontekstā koncentrācijas rādītāju rēķina kā piecu lielāko sistēmas dalībnieku īpatsvaru pēc to apgrozījuma attiecīgajā maksājumu sistēmā.

No vienas puses, analizējot galvenās starpbanku maksājumu sistēmas, viens no efektīvas maksājumu sistēmas priekšnosacījumiem ir pakalpojumu koncentrācija dažās bankās. Jo, lai sasniegtu efektīvāko līmeni (economy of scale), kad katrs nākamais maksājums samazina vidējās darījuma izmaksas, nepieciešams veikt pietiekami lielu darījumu skaitu. Koncentrācijas rādītāju vērtē arī maksāšanas līdzekļiem. Tādā gadī-

jumā jāņem vērā, ka nozīmīgs (80%) koncentrācijas rādītājs norāda arī, ka attiecīgās bankas spēja apkalpot attiecīgo maksāšanas līdzekļi ar izdevīgiem nosacījumiem. Analizējot koncentrācijas rādītāju, svarīgi ņemt vērā arī attiecīgā maksāšanas līdzekļa nozīmi kopējā maksāšanas līdzekļu tirgū. Koncentrācijas rādītājs cieši saistīts ar tirgus apjomu. Latvijas tirgus ir neliels, un tāpēc tikai dažas bankas var sasniegt vajadzīgo tirgus apjomu, kas ir priekšnosacījums efektīvai darbībai.

No otras puses, jāņem vērā: augsta koncentrācija palielina risku, ka banka kļūst tik nozīmīga, ka tās problēmu gadījumā tiek ietekmēta visa sistēma. Augsts koncentrācijas rādītājs sistēmā nosaka nepieciešamību tajā nodrošināt augstākus norēķinu drošības standartus. Savukārt augsts koncentrācijas rādītājs nelielā maksāšanas līdzekļu tirgū norāda, ka, lai samazinātu risku maksājumu sistēmā, būtu vēlamas attīstīt dažādus maksāšanas līdzekļus. Apjoma koncentrācijas rādītājs ir svarīgs finanšu sektora maksājumu sistēmu analīzē, savukārt klientu maksāšanas līdzekļu tirgū aktuālāki ir skaita koncentrācijas rādītāji.

Domino efekta analīzē papildus koncentrācijas rādītājam tiek vērtēta arī norēķinu līdzekļu izmantošanas efektivitāte. Bruto norēķinu sistēmu gadījumā tiek vērtēta sistēmas dalībnieku norēķinu līdzekļu izmantošanas efektivitāte, nosakot attiecību starp darījumu kopapjomu periodā un norēķinu kontu atlikumu perioda beigās. Bruto norēķinu sistēmu gadījumā lielāks norēķinu rādītājs raksturo efektīvāku norēķinu līdzekļu izmantošanu. Neto norēķinu sistēmu gadījumā tiek vērtēta sistēmas dalībnieku saistību norēķinu efektivitāte, t.i., norēķina efekts nav saistīts ar konta atlikumu, bet ar mijieskaita mehānismu. Neto norēķina efekts ir sistēmas dalībnieku neto debeta pozīciju apjoma attiecība pret kopējo sistēmas apgrozījumu. Neto norēķina rādītāja samazinājums liecina par sistēmas efektivitātes pieaugumu, taču vienlaikus šādā gadījumā jāpievērš papildu uzmanība neto norēķinu sistēmas risku vadības procedūrām.

Neliela apjoma maksājumu sistēmas nozīmību galvenokārt nosaka pēc tajā veikto darījumu skaita. Savukārt finanšu sektora maksājumu sistēmas galvenais raksturojošais rādītājs ir darījumu apjoms. Arī skaita koncentrācijas rādītāji ir svarīgāki klientu maksājumu sistēmām, bet apjoma koncentrācijas rādītāji – starpbanku maksājumu sistēmām.

SAMS un EKS koncentrācijas rādītāji kā galvenie domino efekta indikatori katru gadu saglabā stabilu tendenci – atbilstoši ECB vadlīnijām tie nepārsniedz noteikto 80% sistēmiskā riska robežu (sk. 47. un 48. att.). Šāds saistību pozīciju izkliedes līmenis norāda uz ierobežotu domino efektu un kopumā liecina par attiecīgo sistēmu stabilitāti. 2004. gada 2. pusgadā SAMS apjoma koncentrācijas rādītājs pieauga par 1.5 procentu punktiem, savukārt EKS skaita koncentrācijas rādītājs saruka par 0.8 procentu punktiem.

2004. gada 2. pusgadā starpbanku maksājumu sistēmas SAMS (sk. 47. att.) apjoma koncentrācijas rādītājs (71.7%) bija par 8.2 procentu punktiem lielāks nekā skaita koncentrācijas rādītājs (63.5%). Tas skaidrojams ar to, ka galveno apgrozījumu veidoja trīs sistēmas dalībnieki (pēc skaita – 51.5% un pēc apjoma – 54.7%) un ceturtais lielākais dalībnieks skaita ziņā atpalika 2.2 reizes, bet pēc apjoma galveno dalībnieku īpatsvari bija vienmērīgāk sadalīti (ceturtais dalībnieks atpaliek no trešā 1.6 reizes). Neliela apjoma maksājumu sistēmas EKS (sk. 48. att.) abi koncentrācijas rādītāji bija izlīdzinātāki – apjoma koncentrācijas rādītājs (69.6%) bija lielāks par skaita koncentrācijas rādītāju (66.7%) tikai par 2.9 procentu punktiem.

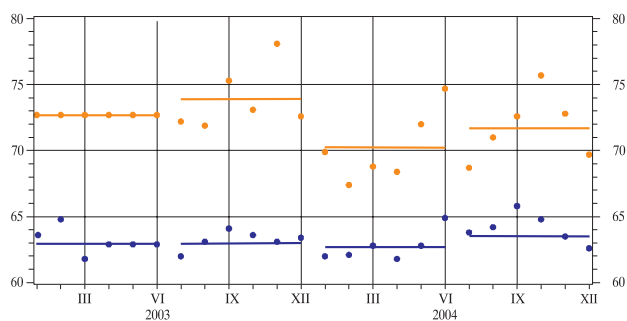
Abu sistēmu koncentrācijas rādītājus 2004. gada 2. pusgadā veidoja Latvijas Banka, trīs lielās bankas un attiecīgajam koncentrācijas rādītājam nozīmīgākā vidējā universālā banka.

SAMS koncentrācijas rādītāja kodolu veido bankas no lielo banku grupas. Savukārt norēķinu līdzekļu izmantošanas efektivitāte ir lielāka vidējo universālo banku grupā. Minēto rādītāju novērtējums liecina par sistēmiskā riska izkliedi divās no četrām Latvijas banku grupām, kas vienlaikus mazina kopējo nacionālās mak-

47. attēls

SAMS KONCENTRĀCIJAS RĀDĪTĀJI
(%)

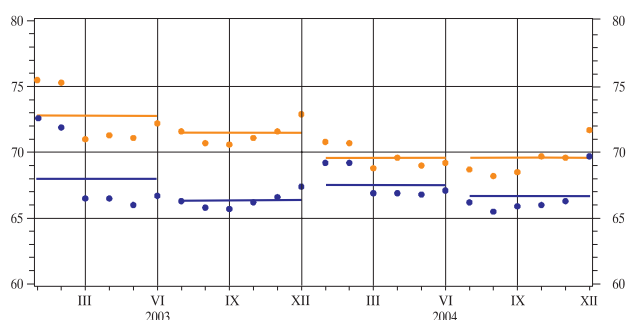
• Skaits
— Skaita pusgada vidējais rādītājs
• Apjoms
— Apjoma pusgada vidējais rādītājs

48. attēls

EKS KONCENTRĀCIJAS RĀDĪTĀJI
(%)

• Skaits
— Skaita pusgada vidējais rādītājs
• Apjoms
— Apjoma pusgada vidējais rādītājs

sājumu sistēmas ievainojamību finanšu stabilitātes kontekstā.

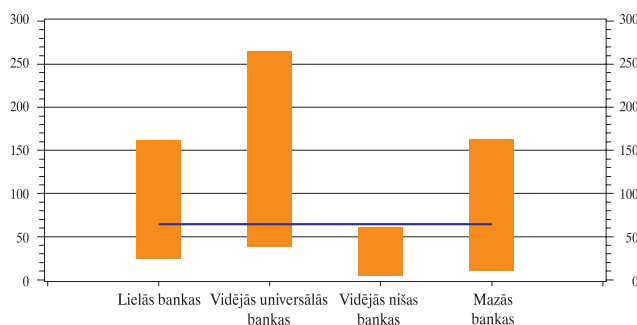
SAMS lielākais maksājumu skaita un apjoma īpatsvars bija lielajām bankām – attiecīgi 52.9% (33.0 tūkst.) un 56.1% (8.2 mljrd. latu), vidējo universālo banku maksājumu īpatsvars bija attiecīgi 21.1% (13.2 tūkst.) un 29.5% (4.3 mljrd. latu), vidējo nišas banku maksājumu īpatsvars – 17.8% (11.1 tūkst.) un 12.0% (1.8 mljrd. latu) un mazo banku maksājumu īpatsvars – 8.2% (5.1 tūkst.) un 2.4% (0.4 mljrd. latu). Apgrozījuma koncentrācija to banku vidū, kurām bija arī lielākie aktīvi, liecina par aktīvu apjoma un maksājumu apgrozījuma ciešo saistību.

Norēķiniem SAMS tiek izmantoti banku norēķinu kontos Latvijas Bankā esošie naudas līdzekļi latos. Latvijas banku norēķinu līdzekļu (2004. gada beigās – 228.9 milj. latu) izmantošanas efektivitāte jeb aprites ātrums 2004. gada 2. pusgadā bija 64.3 reizes. Norēķinu līdzekļus visefektīvāk izmantoja vidējās universālās bankas – vidēji 117.6 reizes periodā. Vienas šīs grupas bankas norēķinu līdzekļu aprites ātrums bija 264.5 reizes periodā (sk. 49. att.). Pārējās banku grupās vidējā norēķinu līdzekļu izmantošanas efektivitāte bija ievērojami mazāka: lielo banku grupā – 78.1, vidējo nišas banku grupā – 29.9 un mazo banku grupā – 48.7 reizes periodā. Zemākā norēķinu līdzekļu izmantošanas efektivitāte bija vienai vidējai nišas bankai (5.6 reizes periodā). Lai gan norēķinu kontu atlikumu nosaka tas, kā bankas pārvalda kredīta pārvedumiem nepieciešamos līdzekļus, vienlaikus šo atlikumu ietekmē arī banku obligāto rezervju norma. Kontu atlikumu aprites ātrums norāda arī uz banku

49. attēls

SAMS NORĒĶINU LĪDZEKĻU
EFEKTIVITĀTE
(2004. gada 2. pusgadā; reizes periodā)

— Banku norēķinu līdzekļu aprites ātruma diapazons
— Vidējais norēķinu līdzekļu atlikuma Latvijas Bankā aprites ātrums

grupu aktivitāti finanšu tirgū.

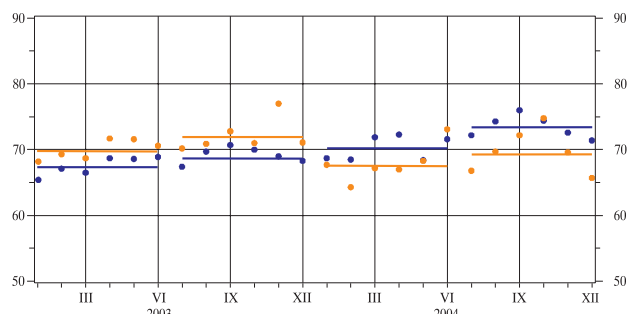
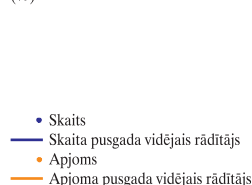
Atbilstoši domino efekta rādītājiem 2004. gada 2. pusgadā Latvijas finanšu sektorā pēc darījumu apjoma dominēja lielās bankas, savukārt norēķinu efektivitātes ziņā – vidējās universālās bankas. Tādējādi SAMS koncentrācijas rādītāju galvenokārt veido bankas, kuras mazāk pakļautas finanšu riskiem, t.i., bankas, kurām nav augstākā norēķinu līdzekļu izmantošanas efektivitāte. Savukārt bankas, kurām ir augstākā norēķinu līdzekļu izmantošanas efektivitāte, neveido būtiskāko sistēmas apgrozījuma daļu. Tāpēc banku grupu atšķirības minēto rādītāju ziņā izlīdzināja šo grupu iespējamās riskus finanšu tirgū veikto darījumu norēķiniem latos, un kopumā SAMS 2004. gada 2. pusgadā saglabāja stabilitāti domino efekta rādītāju kontekstā.

SAMS galvenokārt ir finanšu sektora maksājumu sistēma, kas papildus piedāvā iespēju veikt arī steidzamos klientu maksājumus. 2004. gada 2. pusgadā abu galveno SAMS maksājumu veidu savstarpējā proporcija skaita ziņā bija 39.3% (26.6 tūkst. finanšu tirgus maksājumu) un 60.7% (41.1 tūkst. klientu maksājumu) un apjoma ziņā attiecīgi 82.5% (14.6 mljrd. latu) un 17.5% (3.1 mljrd. latu). Salīdzinot banku maksājumu un klientu maksājumu koncentrācijas rādītājus (sk. 50. un 51. att.), banku maksājumu skaita un apjoma koncentrācijas rādītāji bija līdzīgi, savukārt klientu maksājumu apjoma koncentrācijas rādītājs bija būtiski lielāks nekā to skaita koncentrācijas rādītājs.

Banku maksājumu skaita koncentrācijas rādītājs (73.4%) bija par 4.1 procentu punktu lielāks nekā apjoma koncentrācijas rādītājs (69.3%). Šī starpība galvenokārt skaidrojama ar to, ka 2004. gada 2. pusgadā skaita koncentrācijas rādītāju noteica

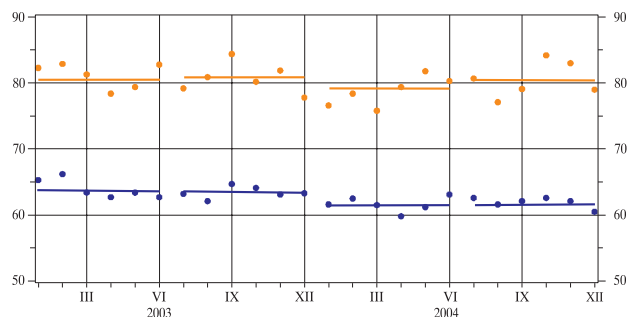
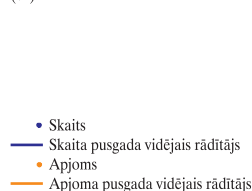
50. attēls

SAMS STARPBANKU MAKSĀJUMU KONCENTRĀCIJAS RĀDĪTĀJI (%)

51. attēls

SAMS KLIENTU MAKSĀJUMU KONCENTRĀCIJAS RĀDĪTĀJI (%)

bankas, kuras veica daudz vidēja apjoma banku maksājumu, savukārt apjoma koncentrācijas rādītāju noteica bankas, kurām bija liels vidējais maksājuma apjoms un liels maksājumu kopapjoms. Skaita koncentrācijas rādītājs periodiski nedaudz pieaug (2004. gada 2. pusgadā – par 3.2 procentu punktiem), turpretim apjoma koncentrācijas rādītājs pieauga lēnāk (par 1.8 procentu punktiem). Koncentrācijas rādītāju pieaugumu noteica attiecīgo banku aktivitātes kāpums 2004. gada 2. pusgadā. Banku maksājumu skaita koncentrācijas rādītājs šajā periodā ietvēra Latvijas Banku, divas lielās bankas, vienu vidējo universālo un vienu nišas banku, apjoma

koncentrācijas rādītājs – Latvijas Banku, trīs lielās bankas un vienu universālo banku.

Savukārt SAMS klientu maksājumu skaita koncentrācijas rādītājs 2004. gada 2. pusgadā bija par 18.6 procentu punktiem mazāks nekā apjoma koncentrācijas rādītājs. Šāda koncentrācijas rādītāju proporcija ļauj uzskatīt, ka bankas ar būtisku īpatsvaru klientu darījumu kopapjomā vairāk veic korporatīvo klientu apkalpošanu. Klientu maksājumu koncentrācijas rādītāju dinamika bija nenozīmīga – skaita koncentrācijas rādītājs salīdzinājumā ar 2004. gada 1. pusgadu pieauga tikai par 0.3 procentu punktiem, bet apjoma koncentrācijas rādītājs – par 1.1 procentu punktu. Klientu maksājumu skaita koncentrācijas rādītājs 2004. gada 2. pusgadā ietvēra Latvijas Banku un lielo banku grupu, bet apjoma koncentrācijas rādītājs – Latvijas Banku, trīs lielās bankas un vienu vidējo universālo banku.

Banku un klientu maksājumu skaits koncentrācijas rādītāja aprēķinā ietvertajām bankām būtiski neatšķīrās, atspoguļojot to, ka attiecīgās bankas bija vienlīdz aktīvas kā finanšu sektorā, tā arī steidzamu klientu maksājumu veikšanā. Klientu maksājumu skaita pārsvaru pār banku maksājumiem SAMS noteica tas, ka vidējās nišas bankas un mazās bankas nav tik aktīvas finanšu tirgū, t.i., starpbanku maksājumus. Apjoma koncentrācijas rādītāja tendences, kas ir svarīgāks rādītājs finanšu sektora maksājumu sistēmu analizē, noteica banku maksājumi (vidējais maksājuma apjoms periodā – 600.7 tūkst. latu), kas bija būtiski lielāki par steidzamajiem klientu maksājumiem (vidējais maksājuma apjoms periodā – 62.9 tūkst. latu). Tādējādi kopējo SAMS darījumu apjoma koncentrācijas rādītāju lielākoties noteica to banku darbība finanšu sektorā, kuras bija SAMS banku maksājumu koncentrācijas rādītāja sastāvā.

EKS koncentrācijas rādītāju galvenokārt veido lielās bankas, un neto norēķina efektivitāte šajā grupā ir visaugstākā. Vairākas bankas sasniegušas tādu maksājumu skaitu, ka dalītā tarifa dēļ sistēmas izmantošanas līmenis tām ir ekonomiski izdevīgākais.

Latvijas Banka, ieviešot EKS otro norēķinu ciklu, veicināja banku klientu maksājumu aprites ātrumu – tādējādi klientu maksājumus iespējams veikt vienā dienā. 2004. gada 2. pusgadā lielāks apgrozījums bija pirmajā norēķinu ciklā, savukārt otrā norēķinu cikla apgrozījums pieauga straujāk. Tāpat arī otrā norēķinu cikla koncentrācijas un neto norēķina efekta rādītāji bija līdzīgi pirmā norēķinu cikla rādītājiem, norādot, ka abi cikli ir vienlīdz droši finanšu stabilitātes kontekstā.

Tāpat kā SAMS, arī EKS maksājumu skaita un apjoma ziņā lielākais īpatsvars bija lielo banku grupai – attiecīgi 58.2% (4.6 milj.) un 62.3% (1 959.1 milj. latu); vidējām universālajām bankām – 24.0% (1.9 milj.) un 21.2% (667.6 milj. latu), vidējām nišas bankām – 16.5% (1.3 milj.) un 14.3% (449.2 milj. latu) un mazajām bankām – 1.3% (0.1 milj.) un 2.2% (68.6 milj. latu).

EKS ir neto norēķinu sistēma, un tās norēķinu efektivitāti vairāk raksturo saistību norēķina efekts, nevis norēķinu līdzekļu aprites ātrums, kā tas ir bruto norēķinu sistēmām (SAMS). 2004. gada 2. pusgadā kopējais sistēmas neto norēķina rādītājs bija 13.8%. Banku grupu dalījumā EKS augstākais neto norēķina rādītājs bija lielo banku grupai (11.1%). Vidējo universālo banku, vidējo nišas banku un mazo banku neto norēķina rādītājs bija attiecīgi 15.0%, 15.1% un 16.9%.

2004. gada 2. pusgadā EKS visvairāk maksājumu veica lielās bankas, un tām bija arī augstākais neto norēķina efekts. Tādējādi EKS visplašāk un efektīvāk izmantoja lielo banku grupu. EKS izmantošanas ekonomisko efektivitāti Latvijas Banka veicināja, 2004. gada sākumā ieviešot dalīto tarifu. Tādējādi Latvijas bankas tika ieinteresētas mēnesī sasniegt noteiktu maksājumu skaitu, kad maksājumu apstrāde

kļūst visizdevīgākā. 2. pusgada EKS koncentrācijas rādītāju skaita ziņā galvenokārt veidoja tie sistēmas dalībnieki, kas bija sasnieguši visizdevīgāko tarifa līmeni – Ls 0.002 par viena klientu maksājuma rīkojuma apstrādi.

Ar 2004. gada 9. janvāri, ieviešot divus klīringa norēķinu ciklus, bankām nodrošināta iespēja veikt klientu maksājumus vienā dienā. 2004. gada 2. pusgadā EKS pirmā un otrā norēķinu cikla maksājumu attiecība skaita un apjoma ziņā bija attiecīgi 63.7% un 36.3%. Pirmajā norēķinu ciklā bija apstrādāti 5.7 milj. maksājumu 2 384.4 milj. latu apjomā un otrajā norēķinu ciklā – 3.2 milj. maksājumu 1 360.4 milj. latu apjomā. Abos EKS norēķinu ciklos bija vērojams gan darījumu skaita, gan apjoma pieaugums – pirmajā norēķinu ciklā kopējais maksājumu skaits pieauga par 5.6% un apjoms – par 16.1%, savukārt otrā norēķinu cikla apgrozījums pieauga straujāk – attiecīgi par 9.3% un 30.2%.

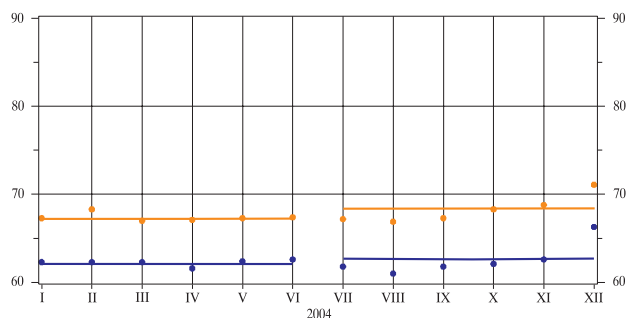
Salīdzinot abu norēķinu ciklu koncentrācijas rādītājus (sk. 52. un 53. att.), pirmajā norēķinu ciklā par 5.7 procentu punktiem lielāks bija apjoma koncentrācijas rādītājs, savukārt otrajā norēķinu ciklā abi rādītāji bija līdzīgi. Jānorāda, ka gan skaita, gan apjoma ziņā augstāka koncentrācija bija otrajā norēķinu ciklā (skaita ziņā – par 11.9 procentu punktiem, apjoma ziņā – par 5.1 procentu punktu). Banku grupu dalījumā lielās bankas abos norēķinu ciklos veidoja lielāko apgrozījuma daļu. Lai gan otrajā norēķinu ciklā lielās bankas veica mazāk maksājumu nekā pirmajā, to īpatsvars kopējā apgrozījumā bija lielāks otrajā norēķinu ciklā. Pretstatā lielo banku grupai pārejās banku grupas 2004. gada 2. pusgadā kāpināja otrā norēķinu cikla īpatsvaru kopējā EKS apstrādāto maksājumu skaitā un apjomā. Taču, tā kā galveno tendenci noteica lielo banku grupa, šīs grupas maksājumu proporciju pārmaiņas starp norēķinu cikliem lielākoties noteica arī koncentrācijas rādītāja pārmaiņas salīdzinājumā ar 2004. gada 1. pusgadu, t.i., pirmajā norēķinu ciklā koncentrācijas rādītājs nedaudz pieauga (skaita ziņā – par 0.4 procentu punktiem un apjoma ziņā – par 1.0 procentu punktu), bet otrajā norēķinu ciklā saruka (attiecīgi par 4.1 procentu punktu un 1.2 procentu punktiem), ko veicināja arī pārējo banku aktivitātes pieaugums otrajā norēķinu ciklā.

Pirmā norēķinu cikla skaita koncentrācijas rādītāju veidoja Latvijas Banka, trīs lielās bankas un viena vidējā nišas banka, apjoma koncentrācijas rādītāju – Latvijas

52. attēls

EKS PIRMĀ NORĒĶINU CIKLA KONCENTRĀCIJAS RĀDĪTĀJI (%)

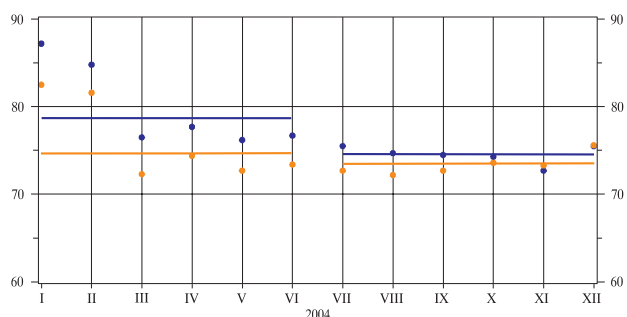
- Skaits
- Skaita pusgada vidējais rādītājs
- Apjoms
- Apjoma pusgada vidējais rādītājs

53. attēls

EKS OTRĀ NORĒĶINU CIKLA KONCENTRĀCIJAS RĀDĪTĀJI (%)

- Skaits
- Skaita pusgada vidējais rādītājs
- Apjoms
- Apjoma pusgada vidējais rādītājs

Banka un četras lielās bankas. Otrā norēķinu cikla skaita koncentrācijas rādītāju un apjoma koncentrācijas rādītāju veidoja Latvijas Banka, trīs lielās bankas un attiecīgajam koncentrācijas rādītājam nozīmīgākā vidējā universālā banka.

2004. gada 2. pusgadā pirmā norēķinu cikla neto norēķina efekts (16.6%) bija par 3.7 procentu punktiem augstāks par otrā norēķinu cikla rādītāju (20.3%), liecinot par to, ka EKS dalībnieku saistību norēķins pirmajā norēķinu ciklā bija efektīvāks jeb saistības sadalītas vienmērīgāk. Šādu sadalījumu starp EKS norēķinu cikliem noteica arī tas, ka otrais norēķinu cikls darbojas nepilnu gadu, tāpēc klientiem nepieciešams adaptācijas laiks, lai apzinātu iespēju veikt maksājumus vienā dienā, tādējādi kāpinot darījumu tempu. Otrā norēķinu cikla darījumu kāpums 2. pusgadā vienlaikus veicināja arī attiecīgā norēķinu cikla neto norēķina efekta būtisku uzlabošanu (par 10.3 procentu punktiem).

Iespēja veikt norēķinus EKS divos norēķinu ciklos palielina klientu darījumu dinamismu. Finanšu stabilitātes kontekstā koncentrācijas rādītāji katrā ciklā nepārsniedza ECB noteikto 80% robežu. 2004. gada 2. pusgadā otrā norēķinu cikla koncentrācijas rādītāji bija lielāki, taču salīdzinājumā ar iepriekšējo periodu tie samazinājās, iezīmējot tendenci uz saistību izkliedi sistēmā. Otrs domino efekta rādītājs – neto norēķina efekts – bija lielāks, tādējādi liecinot par otrā norēķinu cikla norēķinu mazāku efektivitāti, taču lielāku drošību norēķinu problēmu gadījumos. Zemāks neto norēķina efekts otrajā norēķinu ciklā mazināja koncentrācijas rādītāju ietekmi šajā ciklā. Perspektīvā, izlīdzinoties abu norēķinu ciklu apgrozījuma rādītājiem, tas ietekmēs arī koncentrācijas rādītājus un neto norēķina efektu. Domino efekta rādītāji norāda, ka 2. pusgadā abi EKS norēķinu cikli bija ekonomiski efektīvi un sistēmiski droši.

Latvijas Banka
K. Valdemāra ielā 2A, Rīgā, LV-1050
Tālrunis: 702 2300 Fakss: 702 2420
<http://www.bank.lv>
info@bank.lv
Iespiests "Premo"